Nooyen, R.H.

Aruba Nostra.

552

BIBLIOTECA NACIONAL ARUBA
3 0993 00185 565 9

Pastoor Nooyen

ARUBA NOSTRA

EILANDGEBIED ARUBA
OPENBARE LEESZAAL & BOEKERIJ

OPENBARE LEESZAAL EN BOEKERIJ
ARUBA
Archief exemplaar no. 1055
De [illegible] verzoekt haar opvolgers in de [illegible] eeuwen dit [illegible] buiten de [illegible] circulatie te [illegible] te bewaren. Het vormt een [illegible] voor historici, [illegible], schrijvers en anderen later van belang [illegible] zijn
[illegible]
Bibliothecaresse

uitgegeven door
Amigoe di Aruba

Jnhoud.

√ 31 Boca Raton: Steenoven
√ 32 Sabana Basora: gevels
√ 33 Washington: Barok-stijl
√ 34 Palmbeach: immer paradijs
√ 35 Vuurtoren California.
√ 36 Kalkoven van O'stad.
√ 37 Bubali: Arend-historie
√ 38 Boca's: brok historie

De met V gemerkte stukken zijn ook
in het Papiament verschenen. Bijgevoegd.

Amigoe di Aruba
20 ~~29~~-aug-1966

ARUBA NOSTRA

Hooiberg een symbool

ORANJESTAD — In samenwerking met de stichting Aruba Nostra, die zich ten doel stelt cultuur- en natuurmonumenten van Aruba te behouden en te beschermen en de kennis daarvan en de belangstelling daarvoor bij de bevolking van Aruba in het bijzonder te bevorderen, zal de Amigoe een reeks artikelen publiceren over Aruba en een korte schets geven van de historische achtergrond van vele bezienswaardigheden in het Arubaanse landschap. De tekst is samengesteld door H. Nooyen en de foto's zijn voor deze gelegenheid gemaakt door W. Huismans.

De 146 meter hoge Hooiberg, in de meest letterlijke en in het middelpunt van Aruba, is door zijn heel eigen vorm en geologische samenstelling het symbool voor Aruba. In de vorige eeuw gebruikte men graag de Hooiberg als uitgangspunt voor landmeting. Ook de oude Indianen, gezien de schelpresten die men daar vindt, gebruikten de berg graag als oriëntatiepunt en uitkijktoren om de zee af te spieden. De moderne mens heeft er zijn radio- en televisiemast, zijn navigatielicht geplaatst en om dit instrumentarium gemakkelijker te kunnen onderhouden, heeft men in 1951 een betonnen trap van negenhonderd treden gebouwd; een merkwaardig stukje bouwkunst, waar weinig liefhebber voor te vinden waren.

Eduardo Tromp waagde het en bouwde de hoge trap binnen drie maanden zonder bouwtekening. De geologen vonden te Aruba en ook op de Hooiberg een steensoort die ze bij gebrek aan vergelijkingsmateriaal elders ter wereld hooibergiet noemden. Zodoende is de Hooiberg ook een symbool voor de geologische geschiedenis van Aruba. J. H. Westerman schreef in 1932, The Geology of Aruba, een wetenschappelijke studie, die de ontstaansgeschiedenis van het eiland in grote trekken weergeeft. Het valt daarbij op, dat waar het eiland het hoogst is, het ook het oudste is. Naar de steensoorten uitgedrukt de diabaasheuvels Arikok, Rooi Fluit, Sero Bonchi, Du Chef zijn de oudste stollingsgesteenten. Dan volgen de tuf- en leistenen van Miralamar, Jamanota, Sero Blanco bij Rooi Frances. Daarna komen de hooibergietheuvels, Hooiberg, Sero Biento, Warawara, Sero Compa, Turibana, Tres Cabez, alle kegelvormige heuvels, een donkergekleurd gesteente met mooie grote zwarte kristallen, ingebed in een lichtergekleurde massa.

De uitgestrekte middelhoge gedeelten van Aruba met de overal verspreide steenblokken maken ook [illegible] middertijdvak uit van de geologische wording. Het zijn de kwartsdierietgesteenten met veldspaat, hoornblende en biotiet. Biotiet of magnesiumglimmer is debet aan de goudglanzende schilferige kristallen, die men gauw voor echt goud aanziet. In gebakken klei zijn ze het meest opvallend.

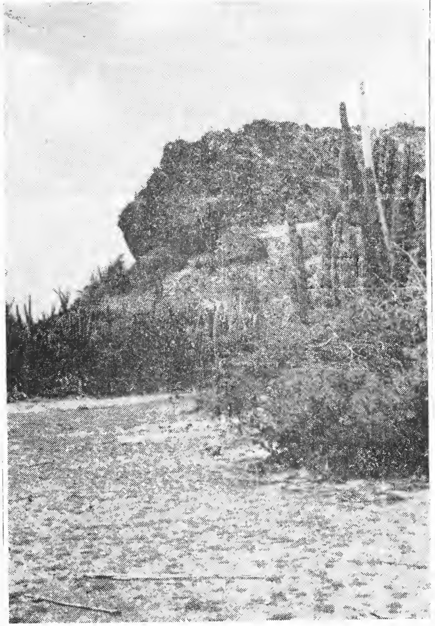
De zandvlakten van verweerde kwartsdieriet, dat het Arubazand levert, en de kalksteenplateaus hebben samen het aanschijn van Aruba voltooid en werden later hier en daar nog wat aangevuld met duinen en strand van schelpenzand. Naar aanleiding van de rolstenen, die men in de diabaas van Arikok en omgeving vindt, meent men dat in de eerste tijden van Aruba met Curaçao één land heeft gevormd. Een latere omvorming van diabaasgesteenten in leisteen in de omstreken van Jamanota is een plezier gaan betekenen voor de nieuwere huizenbouw met zijn blauwe plaatstenen. De grote steenblokkenmassieven, zoals Ajó, Casibari, Noka en vele anderen maken de indruk alsof er reusachtige vulkanische krachten aan het werk zijn geweest, maar de geologen zeggen, dat het een rustige langdurige verwering is geweest, evenals ook de romantische steenholten in de dierietblokken.

Het verweringsprodukt zijn de grote zandvlakten, die wel tien meter diep kunnen zijn, zoals te Bubali, Canashito en Rooi Afor. Omdat soms kalksteenafzetting heeft plaatsgevonden op verweerde steen, kon de zee dit verweringsprodukt gemakkelijk uitspoelen en ons de mooie grotten van Fontein en Guadirikiri schenken.

Ondertussen gaat de geologische geschiedenis voort; wij krijgen steeds dieriet zand erbij en de trap van de Hooiberg moet voortdurend onderhouden en bijgewerkt worden.

Amigoe di Aruba II
26-~~oct.~~ aug -'66

ARUBA NOSTRA
Preceramiek in Canashito

EEN VAN DE meest merkwaardige archeologische en historisehe plekjes van Aruba is wel Canashito, dat op een kaart van 1825, afgedrukt in het boek van dr J. Hartog „Aruba" nog Cornachiti heette. De zandgraverij op het terrein van Fetchi Croes ten oosten van de berg Canashito legde een areheologische laag bloot, die zoals de heer W. van der Mark ontdekte, preeeramiek is.

De indianenresten, sehelpen afval, stenen werktuigen bevatten nog geen aardewerk, is dus uit de tijd, dat de indianen nog geen pottenbakkerij kenden. Deze tijd wordt volgens Venezolaanse archeologisehe tijdrekening geplaatst tot 3000 jaar en meer geleden. Dit in tegenstelling tot de indianennederzettingen van Santa Cruz, Savaneta, Tanki Flip en Tanki Leendert, die volgens de zelfde tijdrekening geplaatst worden tussen 1150 tot 1500.

De zeer oude preceramieke laag is bedekt met een zandlaag van ongeveer 90 cm. dik. De archeologisehe laag is zelf ongeveer 40 cm. dik. De stenen werktuigen zijn ofwel onbewerkt, dus zo van de zee meegenomen of zeer ruw bewerkt. Deze indianen werden dus niet in de urnen begraven. Men vond er in 1965 beenderenresten en schedel met gebit van een oud klein mensje met mooi afgesleten tanden. Een stukje roodbruine kleurstaf als een stukje zacht krijt, gevonden in die laag zou erop kunnen wijzen dat deze indianen wel hun liehaam besehilderen.

Een holte aan de noordzijde van de berg Canashito bevat verschillende indianentekeningen, waarvan de betekenis nog steeds onbekend is. Men denkt aan symbolische saerale uitbeeldingen, ook omdat rotsholten voor deze primitieve mensen altijd iets sacraals hebben. Dit is een algemeen verschijnsel bij alle primitieve eulturen.

Aan de voet van deze berg, zowel aan de noodzijde als aan de zuidzijde vindt men wel oud indiaans aardewerk tussen andere resten in. Een latere nederzetting dus, die waarschijnlijk ook debet is aan de rotstekeningen. Daar werd onder meer een stukje rookpijp van kristalachtig gesteente gevonden naar het model van de oude indiaanse kleipijpen. De pijpopening is blijkbaar geen boorwerk maar een speling van de natuur waarvan de indianen een handig gebruik maakten.

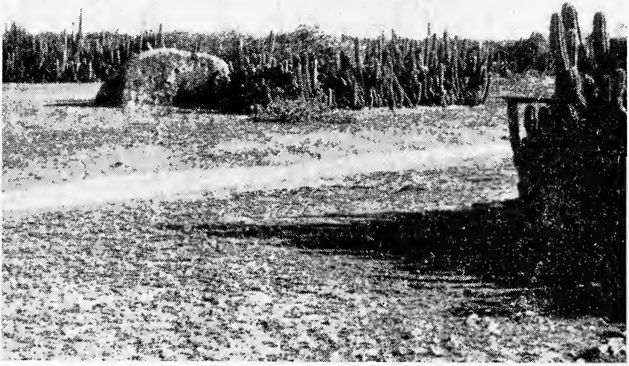
Historiseh is Canashito belangrijk, omdat daar in 1860 door dominee Kuiperi een protestants kerkje werd ingerieht, dat in 1879 plat werd gebrand. Dit kerkje was de voorloper van de kerk van Piedra Plat, die in 1899 werd gebouwd. Het huis van de familie Tromp te Canashito bevat nog de resten van de oude kerkmuren en vloer, ten westen daarvan bevindt zich nog het kerkhofje met een ommuring in staat van verval. In 1906 werd daar Jacoba Croes nog begraven. Ten oosten onder de tamarindebomen vertonen zich nog sporen van een vroeger woonhuis met put en stenen drinkbank uit de tijd dat Canashito nog een plantage was, rond 1800.

Zelfde stuk, iets uitgebreider, onder no. 39.

Amigoe di Aruba
1-sept-'66

ARUBA NOSTRA

Indianendorp Tanki Flip

FLIP KELLY van de vorige eeuw, aldus het verhaal, werd afgewezen door zijn meisje, verloor alle levensmoed en wierp zich in een tanki. Een andere lezing: Flip zijn paard struikelde in de modder van de tanki en tuimelde met ruiter het water in. Vandaar Tanki Flip. Nabij deze tanki bevindt zich een Indianendorp van de pre-Colombiaanse tijd (1150—1500). Met een beetje fantasie kan men ongeveer een zestigtal schelpenhopen onderscheiden op een terrein van 550 bij 250 meter.

Het beslaat een tiental percelen ten westen van de weg van Oranjestad naar Noord. Men mag vermoeden, dat elke schelpenhoop met potscherven en stenen werktuigen correspondeert aan een hutje van boomtakken en stro. Men vindt er geen sporen van lemen hutten. Men meent dat soms de Indianen hun doden begroeven in hun eigen hutje, waarna dan de familieleden een nieuw hutje optrokken. Ook verval van de woning kan tot het bouwen van een nieuwe woning gebracht hebben. Zodat we ons totaal geen idee kunnen vormen, hoeveel Indianen in het dorpje woonden.

Evenmin weet men gedurende hoevele jaren de Indianen Tanki Flip hebben bewoond. De Indianen van Tanki Flip, evenals die van Santa Cruz, Tanki Leendert, en Savaneta, leefden van visvangst, schelpenverzameling en landbouw. Het aardewerk met bakplaten en maalstenen wijst op het bestaan van enige landbouw. Hun visserij werd onder meer uitgeoefend aan het strand tussen Eaglebeach en Malmok, getuige de potscherven en stenen werktuigen die daar overal in het witte zand worden gevonden, vooral bij Palmbeach.

Merkwaardig is dat ook te Tanki Flip, zoals ook te Noka en Tanki Leendert een grote kei bijna in het centrum van het dorpje gelegen is. Dr Glazema, een archeoloog van Nederland, wees daarop, omdat dit kon betekenen dat zulk een soort sacrale steenblok wel een aanleiding kon geweest zijn om zich daar te vestigen. Ten oosten van Tanki Flip, namelijk te Paraguaná, vindt men overhangende rotsblokken met Indianentekening. Ook dit moet volgens archeologen op een sacrale ruimte wijzen, waar de Indianen hun religieuze vieringen hielden. Misschien was het ook een offerplaats. Dit zou men ook kunnen zeggen van Ajòen Arikok met betrekking tot de Indianen van Santa Cruz. Twee percelen ten noorden van dit Indianendorpje en geheel los daarvan hebben blijkens de woonresten tot woonplaats gediend van Indianen van dezelfde tijd. Men zou daaruit opmaken, dat deze Indianen niet zozeer in een sterk geconcentreerd kamp woonden, maar meer in dorpsverband en dus ook in familieverband.

Er bestaat nog enige twijfel of al dat mooie en kunstige aardewerk, dat daar nog steeds wordt gevonden, ook op Aruba gemaakt is, ofwel ingevoerd vanuit Venezuela. Een zelfde twijfel bestaat omtrent de bewerkte stenen voorwerpen. Zonder twijfel kan er invoer geweest zijn. Maar het is toch ook duidelijk genoeg dat de meeste stenen werktuigen van Arubaanse steen gemaakt zijn, diabaas, dioriet, kristal en kalksteen.

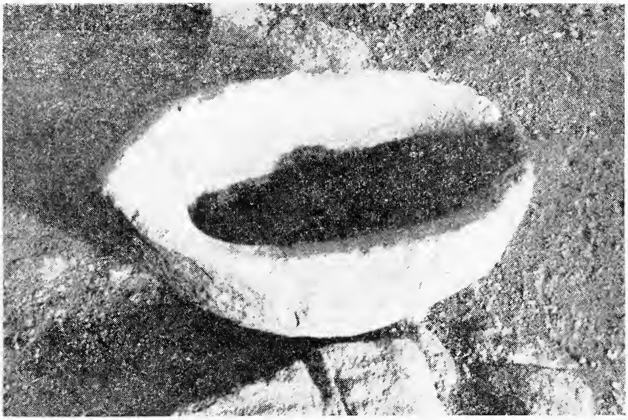
En er is wel zoveel klei in allerlei soorten op Aruba te vinden, dat de Indianen wat dat betreft zeker niet van Venezuela afhankelijk waren. Ook hier te Tanki Flip blijkt, zoals op de andere plaatsen van Aruba en de Indianendorpjes van Bonaire, dat de pre-Colombiaanse Indianenen zich bij voorkeur vestigen op een vlak zanderig terrein, waar men gemakkelijk graafwerk kon verrichten met stenen werktuigen of stokken.

Amigoe di Aruba
9-sept.-'66

IV

ARUBA NOSTRA

Hoe Santa Cruz zijn naam kreeg

IN 1910 SCHREEF P. L. Jansen een mooi verhaal over het ontstaan van de naam Santa Cruz. De Spanjaarden kwamen met een groep Indianen van de overkant om Aruba in te lijven. De cacique van de overkant, Golmlr, maakte kennis met de cacique van de Indianen van Aruba, Simas. De officiële inlijving bij het rijk van koning Ferdinand had plaats op de tweede dag na aankomst 's middags om drie uur. Na een beetje heen en weer gepraat nam Simas aan, dat de Spanjaarden het christendom op Aruba introduceerden door een plechtige kruisplanting midden op het eiland.

Geen sporen

Vandaar de naam Santa Cruz. Is het pure fantasie of ligt er een volksverhaal aan ten gronslag? In de omgeving van Rooi Frances wordt een dergelijk verhaal verteld, maar daar heet de cacique van Aruba Gaspeti. Hij woonde met zijn mensen bij de berg Shidaraka. Na een gevecht met de vreemde indringers, waarbij ook werd gevochten met het slingeren van hete pap, trok de Arubaanse groep af in de richting van Santa Cruz.

Dat de naam Santa Cruz door Spanjaarden werd gegeven, is zeer aannemelijk. Maar tot nog toe heeft men nog geen sporen van een Spaanse nederzetting te Santa Cruz kunnen vinden. De kaart van 1825 vermeldt echter nog geen Santa Cruz. Wel is Santa Cruz het meest uitgestrekte Indianendorp van het pre-Colombiaanse tijdperk geweest, groter dan Savaneta, Tanki Leendert en Tanki Flip.

Een twintigtal percelen, dat samen een oppervlakte bestrijkt van 1250 bij 650 meter, bevatten de bekende Indianenresten, die opvallen door de witte glinstering van de stukjes schelp. Het terrein strekt zich uit vanaf rond de berg Noka, met de omgeving van kerk en scholen van Santa Cruz tot aan de percelen bij het Essostation.

Nog steeds graaft men er urnen en potten op. In 1965 werd op het kerkhof van Santa Cruz nog een dodenurn gevonden die zestig centimeter onder de begane grond zat. De urn was zestig centimeter hoog, de randwijde was zevenenvijftig centimeter. Een platte schotel van aardewerk diende tot deksel. Naar de beenderresten te beoordelen was de dode gehurkt met het gelaat naar het zuiden gekeerd in de urn geplaatst. In de urn vond men een paar stukjes schelp en een ruwe steen. Het deksel droeg een laag as. Vermoedelijk had men dus bezittingen van de overledene verbrand meegegeven.

Maalsteen

In dit jaar werd er nog een mooie buitengewoon diepe maalsteen opgegraven (zie foto). Santa Cruz heeft wel de indruk dat daar de Indianen de grootste nederzetting hadden of de langste tijd gewoond hebben. Opvallend is verder, dat Santa Cruz nog al ver van de zee af ligt in vergelijking met Savaneta, Tanki Leendert of Tanki Flip en ook de Indianendorpjes van Bonaire, Kralendijk en Wanapa. Hun visplaatsen konden dus overal zijn, Playa, Barcadera, Savaneta, Andicuri en Daimari. Overal zijn ze daar bezig geweest.

De Indianenstudie op Aruba is begonnen te Santa Cruz, door pastoor A. J. van Koolwijk, die hier op Aruba was van 1881—1886, bijgestaan door pastoor H. de Vries, pastoor van Santa Cruz. Zijn uitgebreide collectie wordt bewaard in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden.

Amigoe di Aruba V
16-sept-'66

ARUBA NOSTRA
De Indianen van Tanki Leendert

IN DE OUDE doopboeken van Aruba vindt men in de jaren rond 1800 de familienaam Leendert. De conclusie ligt voor de hand dat daar de naam Tanki Leendert vandaan komt. Even het R.C.A.-terrein voorbij in de richting van Moko vindt men de tanki aan de oostzijde van de weg. Tot voor kort had Tanki Leendert nog niet de belangstelling van de Indianenonderzoekers. Toch vindt men daar een interressant stukje archeologische grond.

Een negental percelen tussen Ponton en de tanki in de nabijheid van de woning van Maria Fingal heeft blijkbaar eens als woonplaats gediend voor de pre-Colombiaanse Indianen. Men vindt daar dezelfde resten, schelpenafval, stenen werktuigen, aardewerk enz., als bij Tanki Flip, Santa Cruz en Savaneta. Ook hier is merkwaardigerwijze het Indianendorpje gelegen rond een eenzaam steenblok in de akkergrond. De rotstekeningen, die men hier en daar ten oosten van dit dorpje in steenholten van Tanki Leendert en Shiribana vindt, zou men gemakkelijk daarmee in betrekking willen zien.

Een beetje verwarring stichtend is wel, dat te Tanki Leendert op dezelfde gronden ook overblijfselen van een latere bewoning zijn te vinden, namelijk oud-Europees aardewerk (majolica), stukjes aarde pijpen, namelijk goudse pijpen en stukken vierkante flessen, kennelijk afkomstig uit de achttiende eeuw. En natuurlijk vindt men er ook stukjes limonadeflessen, sigarettenpeukjes, stukjes plastic. Een amateur-archeoloog moet dus hier op onze eilanden wel op zijn tellen letten.

● *Sebel Moko*

Een oud verhaal gaat, dat hier te Tanki Leendert eens een zekere Sebel Moko zou hebben gewoond. Het doopboek van Aruba kent wel de naam Sebel Mokoto. Sebel Moko had een kleine plantage met koeien en paard . Ze was een soort amazone die zelf te paard reed. Zij zou haar vee, namelijk koeien, bij de verkoop hebben afgeleverd ten zuiden van Palmbeach, waar de beesten op een bark werden gezet.

Te Tanki Leendert, op dezelfde plek werd ook een mooie glaskoraal gevonden, die men millefiori noemt. Een soort Italiaanse glaskoraal, die later in de koloniale tijd ook te Amsterdam werd vervaardigd om ze te verhandelen met de Indianen van Zuid-Amerika. Om een stenen kerntje werden enkele glasdraden van verschillende kleuren gesponnen. Na de verharding werd de koraal bijgeslepen, zodat men een grillige kleurentekening verkreeg.

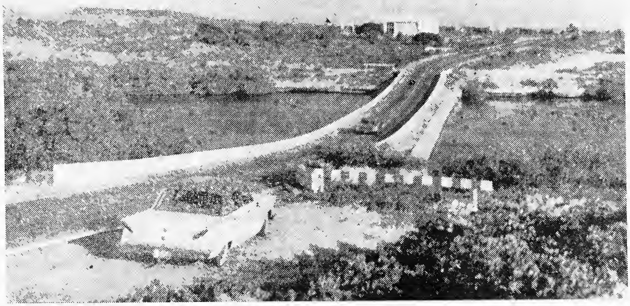
● *Klein*

Het pre-Colombiaanse Indianendorpje van Tanki Leendert is wel het kleinste van de vier bekenden te Aruba, ongeveer 450 bij 400 meter. Een nauwkeurig en uitgebreid archeologisch onderzoek alleen zou kunnen uitmaken in welke relatie deze Indianen stonden tot die van Tanki Flip en de andere dorpjes, of ze namelijk van dezelfde groep zijn of van een vroegere dan wel latere groep.

Men vindt te Tanki Leendert wel opvallend veel miniatuur stenen werktuigjes van Arubaanse steen gemaakt. Men ziet er graag een soort amuletten in, omdat men zich niet kan voorstellen, waarvoor ze anders zouden hebben gediend.

Amigoe di Aruba
23-sept.-'66 VI

ARUBA NOSTRA
Naamgeving van Spaans Lagoen

Omtrent de geschiedenis van de Arubaanse bevolking tijdens de Spaanse kolonisatie is schriftelijk maar erg weinig vastgelegd. De enige gegevens zijn in het kort als volgt:

- 1513 Diego Salazar vervoert 2000 Indianen van onze drie eilanden naar Santo Domingo. Het aandeel van Aruba daarin is onbekend.
- 1527 Juan de Ampues brengt 200 Indianen van Santo Domingo weer terug naar onze eilanden. Wederom is het aandeel van Aruba onbekend.
- 1580 Mgr. Manzanillo, bisschop van Caracas, noemt zich ook bisschop van Curacao, Aruba en Bonaire. Men meent te weten dat hij op Aruba geweest is en daar gevormd heeft.
- 1601 Davis Middleton komt op Aruba aan en de Indianen van Aruba vermoorden zeven van zijn mannen.
- 1625 De Laet: „Aruba is leeg, maar heeft twee kleine bergen; een daarvan lijkt op een suikerbrood, Aruba is ongeveer vijf mijl groot en er wonen weinige Indianen en enige Spanjaarden".
- 1636 Te Coro dacht men, vanwege de politieke situatie, de Indianen van Curacao over te brengen naar Aruba, waar de Spanjaarden nog waren. Maar het plan is niet uitgevoerd.

Altijd is verondersteld, dat de enkele Spanjaarden met hun Indianen in de omgeving van Savaneta hebben gewoond, ook omdat de Hollanders daar Aruba hebben overgenomen. De naam Spaans Lagoen, die blijkbaar door de Hollanders gegeven werd, bevestigt deze veronderstelling. Archeologisch terreinonderzoek wijst uit, dat de volgende plekjes in aanmerking komen voor een gewezen Spaans-Indiaanse bewoning:

1. Cero Preto, ten noorden van Savaneta, op de zuidelijke heuveltop.
2. Brigamosa, langs de rooi, waar bijna altijd water staat, in de kunuku van Antonio Rosel, Paulito Vrolijk, Claudio Croes.
3. Sabana Basora ten noorden van Isla, een aloëveld met steenhopen.
4. Barcadera op de hoogte bij Sabana Grandi en Rooi Busal.
5. Spaans Lagoen met Balashi, Rooi Takki, Rooi Jamanota en Rooi Frances.
6. Boton, omdat daar naast schelpenknoopjes ook eens een Spaanse munt is gevonden.

Men vindt daar, vooral te Bringamosa en Cero Preto, tussen de schelpenresten nog Indianenresten die nog enigszins precolombiaanse kenmerken bezitten nl. bewerkte stenen gebruiksvoorwerpen en Indiaans aardewerk, dat beschilderd is.

De Indianen van de Hollandse tijd kenden deze bewerkte stenen en beschilderd aardewerk niet meer. Tussen dit Indianenwerk vindt men dan ook nog oud-Europees aardewerk: majolica (aarden schotels met loodglazuur) en de typische olijfjars. Olijfjars vindt men ook niet meer op de Indianenplekjes van de Hollandse tijd. Rond de watertanks van Kibaima ligt ook nog een heel oud woonplekje maar daar vindt men ook Goudse pijpen en flessen van de achttiende eeuw, dus geen Spaanse tijd. Dit geldt ook voor Wela, ten noorden van Balashi. Balashi zelf heeft ook een bewoning gehad in de goudwinningstijd, zodat het onderzoek naar de Spaanse tijd erg moeilijk werd. Ditzelfde geldt ook voor Commandeursbaai en Savaneta.

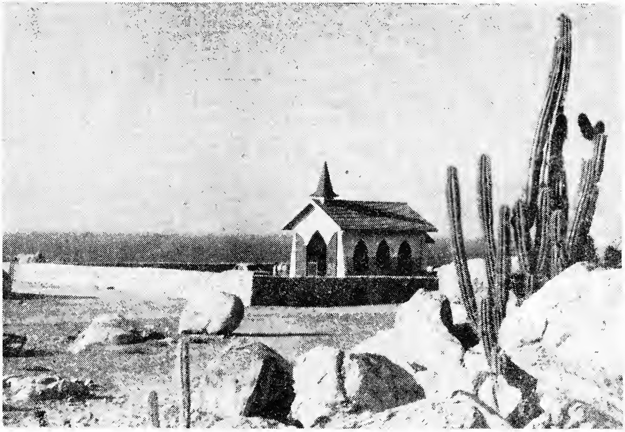
Verder vindt men in de omgeving overal plekjes, waar kennelijk een Indiaanse familie een tijd gewoond heeft, zoals in de rooien van Rooi Lamunchi, Jamanota, Maria Maai, Shidahaika, Knipa, Rooi Cochi, Barcadera, Cero Blanco bij San Nicolaas, Rooi Frances. Maar daar is het niet duidelijk, of deze Indianen van voor 1500, of van de Spaanse tijd ofwel van de Hollandse tijd geweest zijn.

Amigoe di Aruba
4-oct. '66

VII

ARUBA NOSTRA

Geschiedenis van Alto Vista

IN 1750 bouwde Domingo Antonio Silvester, een halfbloed Indiaan bewoner van Alto Vista, een klein stenen kerkje op zijn eigen grond. Het is de plaats, waar nu de nieuwe kapel van 1952 staat. Een capucijnerpater, Pablo de Algemesi, afkomstig van Venezuela, kwam op 20 april 1750 dit kerkje inzegenen en gaf het de officiële naam van La Hermita de Nuestra Señora del Rosario. Nu had de Indiaanse bevolking van Aruba een eigen kerkje, waar ze hun regelmatige bijeenkomsten voor het gebed konden houden, ook als er geen priester op het eiland was.

Het betekent ook, dat Alto Vista toentertijd, in de achttiende eeuw het centrum was, dat het beste te bereiken was voor alle Indianen van Aruba. De gehele noordkant van het eiland, vanaf Westpunt over Alto Vista naar Cero Cristal, was blijkens de sporen van bewoning, die echter steeds meer verdwijnen, het woongebied van de Alto Vistatijd. Rond de kapel zelf waren honderd jaar geleden nog twintig huisjes te onderkennen, nu nog een zestal. Sporen van oude kalkvloeren en stenen fundamenten verdwijnen steeds meer. Woonresten zoals schelpenhoopjes, met aardewerk, stenen en soms verroest ijzer zullen echter nog lang een stille getuigenis blijven van een vroeger leven.

Men vindt deze woonresten langs de rooien, op de heuveltoppen en heuvelplateaus vanaf California over Tres Cabez, Cero Pela, Kurimiauw, Alto Vista, Calabas, Gabilan, Jaburibari naar Cero Cristal. De toegangsweg naar het hartje van Cero Plat was niet de huidige weg, maar een smal paadje aan de noordkant van Cero Plat, dat nog steeds Camina Indian heet. Enkele steile schaduwrijke rotsblokken blijken een geliefkoosde woonplaats geweest te zijn, zoals een rotsblok bij Boca Corá, Poz di Noord en Labega. Maar ook op open plekken tussen de steenmassa's in en zelfs op de hoogste toppen van de heuvels had men hun huisje of hutje van takkenbossen. Bij de kapel van Alto Vista stonden enkele stenen huisjes.

Als rond 1776 te Noord een nieuw kerkje werd gebouwd, de St. Annakerk, dan mag men wel aannemen, dat in deze tijd de noordkust van Aruba weer zowat verlaten was en men meer binnenwaarts naar het westen toe is gaan wonen. Een oud verhaal zegt dan ook, dat rond 1784 een besmettelijke ziekte, „Zwarte koorts" de mensen van Alto Vista bewogen heeft om daar weg te trekken. Deze ziekte zou overgebracht zijn door een bark, die een zieke gewikkeld in een deken aan land bracht. Een ander verhaal meent zelfs te weten, dat een zekere Rochi Balmes, wonend te Cero Plat, deze ongelukkige handel met een bark had afgesloten.

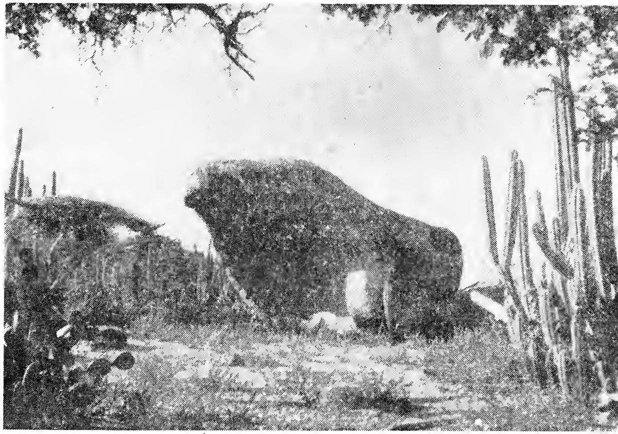
Natuurlijk werden in deze tijd de doden zowat overal begraven, maar Alto Vista kreeg toch ook in 1750 een gewijde begraafplaats naast de kapel en volgens getuigen van een oude traditie was er ook een begraafplaats te Westpunt, ten westen van het oude hofje, in het witte zand naast een salinja, waar men nog onlangs enkele graven openlegde.

Amigoe di Aruba
11-oct-'66

VIII

ARUBA NOSTRA

Indian Bieuw te Cero Cristal

REEDS in 1910 wist pater L. Jansen, dat de enkele Spanjaarden met hun Indianen zich tenslotte op de Cero Plat gevestigd hadden. Cero Cristal vormt samen met Cero Plat en Cero Gerard één gebergte. Wie daar rondwandelt en niet ziende blind is, merkt al direct, dat het hier een woonplaats van de oude Arubaanse bevolking geweest is. Het centrum daarvan is Indian Bieuw, een mooi overhangend rotsblok temidden van de oude goudmijnen en de kristalmijnen.

Naast schelpenresten, Indiaans aardewerk, enkele bewerkte stenen werktuigen en zelfs knoopjes van schelp gemaakt, vindt men daartussen ook stukjes goudse pijpen en stukken oude brandewijnflessen. Dus deze bewoning is tenminste ook van de Hollandse tijd geweest, aangezien rond 1700, pas de Goudse pijpen en de oude wijn- en jeneverflessen in de handel kwamen.

Op Cero Gerard vindt men een woonplek, waar naast schelpen en Indiaans aardewerk ook oud Europees aardewerk (majolica) voorkomt, maar geen flessen en witte pijpjes. Wij menen daaruit te mogen concluderen, dat men hier de overgangstijd heeft van de Spaanse naar de Hollandse kolonie. Dat betekent dan, dat de Spanjaarden met hun Indianen bij de komst van de Nederlanders zich van de omgeving van Spaans Lagoen hebben teruggetrokken naar Cero Plat en Cero Cristal met Cero Gerard. Daar woonde dan dus de eigenlijke Arubaanse bevolking in de tweede helft van de zeventiende eeuw en gedurende de achttiende eeuw. terwijl in de achttiende eeuw de bevolking zich van daaruit uitbreidde over de hele noordkant tot rond Alto-Vista.

Ook in de vlakten van Budui en Wariwari aan de zee en in een kunuku van Coribori vindt men enkele achttiende-eeuwse woonplekjes. Nu is het merkwaardig dat men in hetzelfde gebergte, met name op de meer naar buiten gelegen heuvelkopjes talrijke Indianenplekjes vindt. schelpen, aardewerk. stenen, zwarte houtskoolgrond, zonder Europees werk. Voorlopig nemen we aan, dat daar de echte Indianen woonden, die als het ware zo'n beetje in dienst stonden van de Spanjaarden, die in het hartje van het gebergte woonden Vanaf deze heuvels had men een prachtig uitzicht over de zee rond Aruba om op tijd gewaarschuwd te zijn voor de nabijheid van zeerovers enz.

In 1668 kwam Morgan op Aruba en trof daar aan, volgens de beschrijving van Exquemelin, „een sergeant met vijftien soldaten. De sergeant is gouverneur. Verder is het eiland bewoond door Indianen die Spaans spreken; alle jaren komt daar een Spaanse priester uit een dorp van de overkant, Coro, om te spreken en sacramenten toe te dienen. Deze Indianen handelen met rovers, die daar schapen en bokken komen ruilen tegen lijnwaad, garen en wat ze nodig hebben. Ze plantten ook wat Spaanse tarwe en rijden veel te paard. De Hollanders zaten dus met hun mannen aan de Commandeursbaai en de Indianen en Spanjaarden in de omgeving van Cero Cristal. Het mooie steenblok van Indian Bieuw was dan de meest geschikte plek voor een priesterlijke bediening van de katholieke Spanjaarden en Indianen.

Amigoe di Aruba
14-oct-'66 IX

ARUBA NOSTRA
Piedra di Bandera van ALTO VISTA

WANNEER MEN de heuvel van Alto Vista oprijdt op de weg naar de kapel, ziet men bijna recht voor zich uit aan de heuveltop een groot rond steenblok. Midden over de steen loopt een scheur, die benut werd om er een vlaggestok in te steken. Elke zondag cn feestdag werd daar de vlag gehesen om de mensen te waarschuwen, dat ze de zondag en feestdag moesten vieren, niet werken en naar de kerk komen om het rozenkransgebed te verrichten.

Ook als een priester op het eiland aangekomen was, diende vlag als berichtgever. Deze wijze van oproep was het werk van de fiscaal, een lekenbestuurder van de christelijke gemeenschap. die niet voorzien was van een vaste priester.

Volgens een gebruik in de Spaanse kolonies van Zuid-Amerika moest elk dorp van honderd Indianen twee fiscalen hebben die tot taak hadden de mensen bij elkaar te roepen voor de godsdienstige vieringen en instructies. Een fiscaal moest tenminste vijftig jaar oud zijn.

Iets jonger

Ofschoon Aruba geen Spaanse kolonie meer was, deed men daar toch wat men kon. De door de Spaanse priesters benoemde fiscalen waren niet altijd vijftig jaar oud. Miguel Alvares was amper 25 jaar. De fiscalen van Alto Vista waren Domingo Antonio Silvester (1750); Miguel Alvares (1750-1786); Andres Tromp (1786-1821). Deze mannen waren allen familie van elkaar. Deze vier respectabele figuren van de christelijke gemeenschap van Aruba werden in 1965 in de kerk van Noord in glas-in-lood ramen vereeuwigd, volgens een ontwerp van Johan Schweitz en uitvoering van Hein Derix te Kevelaar. Ze zijn tevens de stamvaders van vele families op Aruba, vooral van het noordelijke gedeelte van ons eiland.

De fiscalen van Alto Vista hadden ook de zorg voor het kerkje. leidden de godsdienstige vieringen, gaven ook enkele instructies en leerden de mensen bidden. Zij ontvingen ook de priester, die van de overkant voor enkele dagen naar Aruba kwam.

Onder fiscaal Miguel Alvares is het gebruik ontstaan om op Mariafeesten niet alleen 's morgens bijeen te komen voor het rozenkransgebed, maar ook in de namiddag om dan een plechtige rozenkransprocessie te houden rondom de kapel van Alto Vista.

Fiscaal Bernadino Silvester, samen met Henrique Alvarez, een broer van Miguel Alvarez en met Caspar Silvester, een broer van Bernadino, zorgde voor de bouw van een nieuw kerkje te Noord, ongeveer in het jaar 1776. Deze kerk kreeg de naam van Santa Anna. Het was echter geen stenen kerkje, zoals die van Alto Vista, maar een van leem.

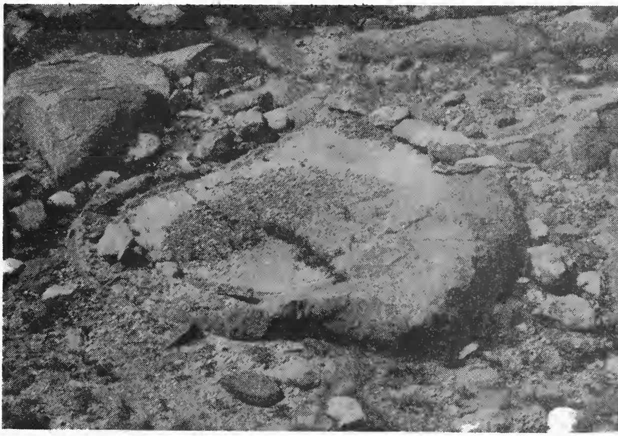
Oude namen

Enkele Arubaanse familienamen, die al in deze Alto Vista-tijd voorkwamen en dus de oudste families van Aruba zijn, volgen hier: Tromp, Silvester, Alvares (later Albers geworden), Vrolijk (of Alegre), Kelly (of Kely, ook Queli), Wolff (ook Pelonco genoemd), Willemsz, Flaningin. Curiel. De Castro, Martin, De Israel (andere naam voor sommige Tromps). Webb (of Guepe), Geerman, Franken, Melschot, Ras.

In deze tijd werd door de Spaanse priesters de naam Aruba nog geschreven als „Orua".

Amigoe di Aruba
3-nov.-'66

ARUBA NOSTRA
Bakicuero di Alto Vista

HET LEVEN VAN de autochtone Arubaanse bevolking van de Alto Vista-tijd, de 18-de eeuw dus, weerspiegelt zich enigszins in enkele plaatsnamen in de omgeving van Alto Vista, b.v. Bakicuero, Poz di Noord, Tanki Cacique, Boca Curá. Een kleine boca te noorden van de kapel heet nu Bakicuero, omdat meer landinwaarts tegen de heuvel op nog een baki de Cuero aanwezig is.

Het is een grote platte steen, waarvan de rand een beetje bijgewerkt is met stenen en kalk om aldus een bak te verkrijgen voor de leerlooierij. De bak, die ongeveer 4 bij 2 meter groot is, is nog wit van de kalk die gebruikt werd bij de leerbereiding. Met kalkwater werden de huiden onthaard en daarna werden ze in dezelfde bak met looistof van watapanavruchten gelooid. Samen duurde dat negen dagen. Dan werden de huiden gerekt en gedroogd en waren ze geschikt voor de handel of om zelf leren voorwerpen te vervaardigen b.v. een soort sandalen onder de naam cutisa. Oude verhalen gaan, dat de indianen van Alto Vista soms hun hutjes afdekten met huiden in plaats van stroo of palmbladeren.

● *Waterput*

Poz di Noord is een kleine waterput, uitgegraven in het strandzand van de boca ten oosten van de kapel. Deze put was voor die mensen de voornaamste waterbron. Het putje is er nog.

Tanki Cacique is een uitgegraven watertanki noord-oost van de kapel. Deze tanki verschafte de mensen water alleen in de regentijd, zoals er nu nog steeds water bijeenstroomt. De Cacique, de hoofdman van de indianen. moet daar vlakbij hebben gewoond. Deze cacique had de reputatie van een slecht en wreed mens te zijn.

● *Bakovens*

Op de heuvel ten noorden van de kapel vindt men verschillende steenhoopjes, die als een soort platform in het zand weggedrukt zijn. Het zijn dan platforms met een middellijn van ongeveer een meter. Men zag ze soms aan voor graven. Maar de rode brandkleur van de stenen en de zwarte koolaarde daaronder wijzen toch naar een soort oventje. Aangezien men er geen schelpenresten bij vindt, houdt men ze toch bij voorkeur voor oventjes voor het bakken van kleipotten.

Men vindt ze ook veel langs de rooien aan de noordkant en ook op andere hoger gelegen plekken tussen de steenmassa's in. Iets dergelijks moet ook gezien worden in de vele rode vlekken op de steenachtige bodem langs de noordkust, vooral in de nabijheid van Cero de Tres Cabez. De rotsbodem is door het vuur roodbruin geworden, een oxidatieproces dus zoals bij roodbakende klei.

● *Veekoraal*

Boca Curá ten noorden van Alto Vista heeft zijn naam gekregen van een daar nog gedeeltelijk aanwezige veekoraal. De stenen muur bestaat niet zoals de latere transhi's uit één rij stenen, maar in de 18-de eeuw bouwde men de omheiningen op uit twee rijen stenen opgevuld met steengruis en kleine steentjes. Aldus is er nog een veekoraal in Labega, ten zuiden van de kapel, en tegen de westkant van de heuvel Boegoeroei bij de kerk van Noord. In het algemeen is het opmerkelijk, dat het aardewerk van de indianen soms nog wel de geplooide randen heeft, maar geen versieringen in kleur en vorm, zoals dat zo uitbundig aanwezig is bij het aardewerk van de pre-Colombiaanse indianen. Ook de stenen gebruiksvoorwerpen hebben niet meer de afwerking zoals dat gebruikelijk was bij de pre-Colombianen, maar men zocht aan de kust platte en afgeronde stenen, die hun het meest geschikt leken voor verschillende huiselijke werkzaamheden. Men kon bovendien ook nog in bezit komen van ijzerwaar uit Europa. Men constateert dus een regressie van de indianencultuur na de komst van de Europeanen.

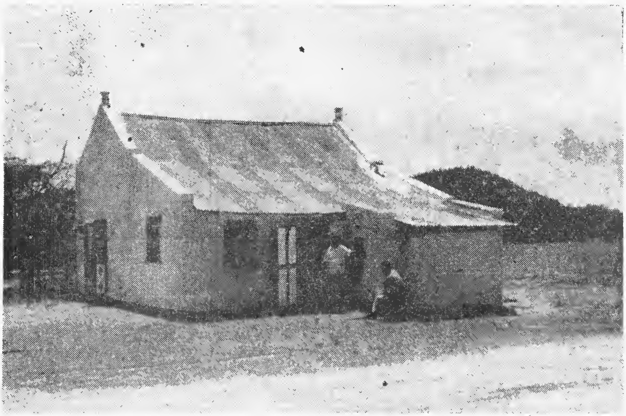
Bron: Amigoe di Aruba. - (3 november 1966)

Amigoe di Aruba
11-nov-'66

XI

ARUBA NOSTRA

MAHUMA woonplaast van eerste Arubaanse Maduro

Te Mahuma van Aruba ligt het begin van de geschiedenis van de thans op Aruba zeer verspreidde familie Maduro en het begin van de particuliere plantagehouders van Aruba. Dr. Krafft schrijft in zijn boek „Historie en Oude Families van de Nederlandse Antillen" pag. 107, dat Mozes van Salomon Levy Maduro beschouwd wordt als een der eerste blanke kolonisten, die zich te Aruba hebben bevestigd. In 1754 werden hem gronden afgestaan op dit eiland.

Daarmee houden de gegevens van de Maduro's te Aruba op. Te Aruba zelf kan de lijn van de geschiedenis hervat worden in de familie's Maduro van Mahuma, Simeon Antonio, S. Cruz en z. De stamvader van deze families is Samuel Maduro, geboren te Curacao in 1746 en gestorven te Aruba in 1836. Hij was gehuwd met Hannah Sasso. Zijn kinderen en verder nageslacht hebben altijd te Mahuma gewoond en hebben zich vandaar verspreid over heel Aruba. De oude kunuku tussen vliegveld en de wegomlegging van Mahuma heette vroeger de „kunuku di Maduro". Allerwaarschijnlijkst is dus dat dit de gronden zijn die in 1754 aan Mozes Maduro werden afgestaan. Kinderen van Samuel Maduro waren o.a. Jonathan (Djon), David, Isaak, Simon, Jacob. Zij waren allen katholiek. Isaak is de stamvader van de bekende onderwijzers-familie te Santa Cruz van de tweede helft van de vorige eeuw. Jonathan, (1800-1879) gehuwd met Anna Maria Geerman, bleef te Mahuma wonen, het tegenwoordige Mahuma 17. Hij noemde zijn kunuku Boto, omdat zo gaat het verhaal, Jonathan eens in een orkaan zijn boot kwijtgeraakt is. Kinderen van Djon Maduro en Anna Maria Geerman, waren o.a. Cornelis (1834), Simon Antonio (1835), waarnaar de woonbuurt Simeon Antonio genoemd is, Wimpi en Jan Jaco. Een zoon van Cornelis, Antonio Maduro, woont nu nog te Mahuma. Naar de doopregisters van rond 1800 te beoordelen, bestonden er goede vriendschapsrelaties tussen de Maduro's en hun buurlui, Croes van Parkietenbosch, Oduber van noord Mahuma. Voor de stichting van de parochie Santa Cruz in 1863, hoorde Mahuma bij S. Francisco. Maar de afstand was toch wel dusdanig, dat de pastoor van S. Francisco het nodig oordeelde om te Mahuma catechismusonderricht te geven. De verhalen gaan, dat pastoor Manuel Romero (1836-1849) en pastoor Paulus (1851-1863) daarvoor twee maal per week naar Mahuma kwamen en godsdienstige bijeenkomsten hielden in het huis van Nicolas Oduber (het tegenwoordige Mahuma 49, vlak bij Poz di Mahuma), Of in het huis van Rafael Mathei tussen Parkietenbosch en Santa Rosa. Een van deze Maduro's schijnt in de vorige eeuw ook de bezitter van San Barbola te zijn geweest, dat later overgegaan is naar Arends. Of de naam gegeven is door Arends of door Sem Maduro (er is daar nog een, een Poz di Sem) is niet zeker: San Barbola is een heiligennaam van een mannelijke heilige. Er bestaat b.v. een Beato Andres Borbolax (23 mei). De vele oude plantagenamen in de driehoek Oranjestad, Santa Cruz, Parkietenbosch verraden nog iets van het plantagesysteem, dat rond 1750 begint en de vorige eeuw beheerste: Parkietenbosch (Croes), Santa Rosa (Evertsz-Henriquez), Dorcas (Croes), Barcelona (Eman), Barcelona (Eman), Cumaná (Oduber), Meiveld (Oduber), Villa Rosa (Oduber), Santa Marta (Croes), Tarabana (Eman), Monplaisir (Bazin-Frigerio), Paramira (Oduber), Manorchi (Laele), Sabana Blanca (Lampe), Primavera, Solito (van der Biest), Morgenster (Capriles), Plantersrust, Tarabana, (Eman).

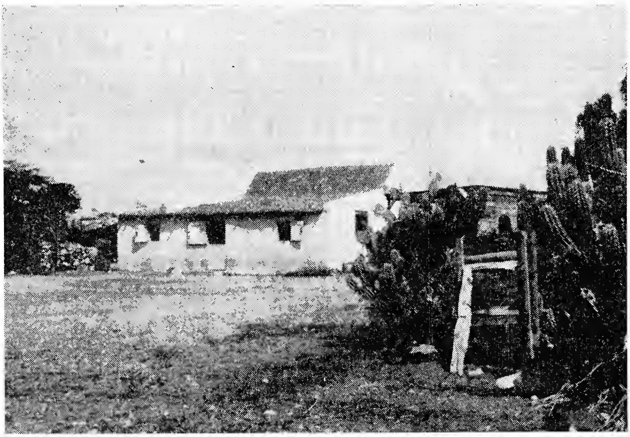
Bron: Amigoe di Aruba. - (11 november 1966)

Amigoe di Aruba
16-nov.-'66

XII

ARUBA NOSTRA

De nederzetting Moko

GLOBAAL voorgesteld is het zeker waar, dat de autochtone bevolking van Aruba in de Spaanse tijd rond Rooi Frances woonde, in de vroeg Hollandse tijd, tweede helft van de zeventiende eeuw, rond Cero Cristal, in de achttiende eeuw langs de noordkant met als centrum Alto Vista, in de negentiende eeuw eerste helft Oranjestad met omgeving en verder vooral in noordelijke richting van het eiland. In 1834 stond de helft van het aantal huizen op Aruba te Oranjestad, de andere helft in de buitendistricten. Samen ruim 300 woningen. Een nader bodemonderzoek wijst er echter nog op, dat in de Alto Vista tijd, in de achttiende eeuw, de Arubanen toch niet uitsluitend langs de noordkust woonden, Men vindt sporen van huizen en bewoning ook b.v. te Wela (ten noorden van Rooi Frances) Kibaima (ten zuiden van Rooi Frances, San Fuego in de nabijheid van Arikok, Paradera (ten noorden van de kerk), Katiri, Moko Cero Janchi (dat op de kaart van 1825 nog Sneeuwberg heet,) Mataguero en Matadera met de kunuku San Pensar, Kudawecha, Sabana Liber, Buguroei enz..

Men vindt daar overal de tipische achttiende eeuwse woonresten: schelpen, gladde steentjes, indiaans aardewerk, stukjes witte kleipijpen, oude brandwijn of wijnflessen, oud Delfts aardewerk, dat majolica wordt genoemd. Zo te zien stonden die woningen daar als eenlingen, behalve te Moko. Daar in de kunuku van Olimpio Ruiz vindt men een klein dorpje van minstens elf woningen bij elkaar. Twee van deze woningen waren uit steen en klei opgebouwd.

Mensengeheugenis weet echter niets van dit dorpje te vertellen. De verhalen gaan niet verder terug dan tot Sebel Moko, Baas Dirk en Jenny Martis, die in deze omgeving hun veeteeltbedrijf hadden in de eerste helft van de negentiende eeuw. De twee mooie oude huisjes „cas de torto" van Catarina Paesh en Ramon Franken te Moko halen de negentiende eeuw maar amper. Kudawecha, vlak naast Moko, kent nog verhalen die terug gaan tot in de Alto Vista-tijd.

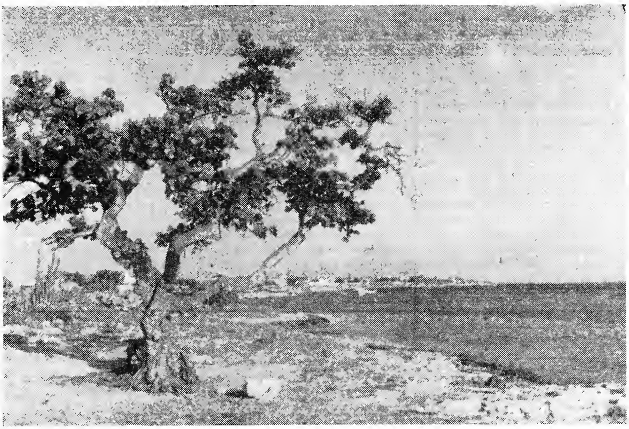
Kudawecha zou dan een Indiaan zijn geweest, die een soort curioso was, een magische kruidendokter.

Anderen maken er van Kudi de Wecha, Wecha is de Indiaan, die een grote kudi (aan de bovenkant uitgeholde steen) tot zijn beschikking had als vergaarbak voor regenwater. Weer anderen heten de kruiden dokter Luango, die daar onder de stenen van Kudawecha zijn bedrijf uitoefende. In 1961 vind men daar nog drie delen van een wierookstel voor kerkelijk gebruik, een scheepje van koper naar Spaans model, een vuurbakje van zilver en een deksel van koper.

Geen van de drie delen horen bij elkaar. Het is nog altijd een raadsel, hoe deze daar terecht zijn gekomen. Natuurlijk veronderstelt men dan graag, dat daar eens een kerkje heeft gestaan. Wie zal het ontkennen of bevestigen?

Bron: Amigoe di Aruba. - (16 november 1966)

ARUBA NOSTRA

COMMANDEURSBAAI, woonplaats commandeurs

DE weg die van Commandeurs-club naar de zee loopt, komt uit op de plek, waar allerwaarschijnlijks vroeger, in de achttiende eeuw, de stenen Commandeurswoning heeft gestaan. Een document van 1725 vermeldt al het bestaan van Commandeurshaven. Tot ongeveer 1775 zouden daar de Commandeurs van Aruba hun bestuurszetel gehad hebben. Volksverhalen, als dat een Commandeur daar de zee in gejaagd zou zijn, of zelf te paard de zee verkozen zou hebben, doen het nog altijd goed. Het is een soort volksetymologie, die graag de naam van een plaats verbindt aan een sensationele gebeurtenis, vooral moord. Enkele grafzerken uit de Commandeurstijd vindt men nog in een perceel te Sero Alehandro. de kunuku van familige Rafení. Een oud kerkhofje ligt ook nog aan de tussenweg ten zuiden van de Commandeursbaaiweg, waar b.v. een zekere Miguel Rasmeyn en Nicolaas Rafeni, een douanebeambte, zouden begraven liggen. Dit kerkhofje wordt in de kerkelijke boeken al vermeld in het jaar 1853. In 1885 heet het kerkhof bij de kerk van Savaneta Santana di San Hose. Daarom nemen wij aan, dat ook het hulpkerkje te Savaneta van die tijd de titel droeg van San Hose. In 1900 werd de eerste officiële parochiekerk te Savaneta gebouwd en kreeg de naam van H. Hartkerk. Bij de scholen van Savaneta vindt men nog een paar oude Chinese grafzerken. Deze zijn van vóór 1929, toen San Nicolas nog geen kerk had en men de mensen daar moest begraven. De Chinesen werden in ongewijde aarde begraven, een stuk dat nu buiten het bestaande kerkhof valt. Het precolumbiaanse Indianendorp, dus van voor 1500, dat nog steeds goed te herkennen is aan de Indianenvelden, beslaat ongeveer 25 percelen een uitgestrektheid van ongeveer 900 bij 450 meter en loopt vanaf de zee bij de kerk en het fraterhuis in de richting van Cero Alehandro. Ook hier zien we de voorkeur van Indianen voor vlakke zanderige terreinen. Of ook hier inderdaad de Spanjaarden de Indianen van Aruba aantroffen is niet bekend, maar ligt wel erg voor de hand, aangezien de Spanjaarden zich in deze omgeving vestigden.

Een vroeg Spaans-indiaanse nederzetting menen we te kunnen herkennen op de top van Seroe Preto ten noorden van Savaneta. Oude verhalen over het begin van het christendom te Aruba, die te Savanea graag gelocaliseerd worden te Jara, de oudste kunuku van Savaneta, of in de nabijheid van de kerk van Savaneta „onder een kwihiboom" lijken verdacht veel op de verhalen van de Alto Vista-tijd. Het aan land komen van de Spaanse priesters in de Alto-Vista tijd, achttiende eeuw, wordt in de volksverhalen gelocaliseerd zowel te Arashi bij Malmok, als aan de Paardenbaai (Playa) en te Savaneta.

De kerkelijke administratieboeken vermelden vanaf 1863 tot 1900 als oudste bewoners van Commandeursbaai de families Schwengle, De Kort, Arends, Croes, Ras, Tromp, Lopez, Rafení, Geerman, De Cuba, Maduro, Franken, Van der Linden, Thijssen e.a.

Bron: Amigoe di Aruba. - (29 november 1966)

Amigoe di Aruba
21-dec.-'66

XIV

ARUBA NOSTRA
Historie Fort Zoutman

Fort Zoutman met zijn Willem Drie-toren staat op de nominatie om gerestaureerd te worden en ingericht te worden als museum voor historische en archeologische vondsten van Aruba. Hier geven we een beetje geschiedenis van Fort Zoutman in de vorm van een dagboek.

1781: Johan Arnold Zoutman, schout-bij-nacht, drijft samen met Van Kindsbergen een Engels convooi terug tijdens de vierde Engelse oorlog.

1796: Gouverneur Johan Rudolf Lauffer legt aan de Paardenbaai een fortresse aan, namelijk Fort Zoutman, om de haven van Aruba te verdedigen tegen piraten, die loeren op de transportbarken, vooral die paarden naar Jamaica en Cuba transporteren.

1799: Commandeur Borchard Specht en bombardier Bruyn Govertsz Quant verdedigen Aruba tegen de aanval van een Engels fregat „Hermione"; het fortgeschut, vier stuks kanonnen, verjaagt het schip weer.

1805: Fort Zoutman moet de Engelsen op Aruba verdedigen tegen een aanval van het schip „Suriname" met Balfour en Luis Brion aan boord. De Engelsen geven zich gewonnen. Jan Flemming doet ook mee tegen de Engelsen; Pieter Quant sluit zich ook aan bij Brion.

1817: In dit jaar vindt men Cunder Raven vermeld als fortwachter.

1825: Aan Jager R. Reinholt werd een uitbetaling gedaan voor het schoonmaken van 24 stuks geweren en van het wachtlokaal. Timmerman Ulbino werd betaald voor het herstellen van de geweerrekken.

1831: Als dienstdoende fortwachters worden voor dit jaar vermeld: John. Hr. Schleupken, Willem Specht en Jan Vos Specht.

1867: Commandeur Ferguson laat een vuurtoren bij Fort Zoutman bouwen. Deze vuurtoren, die op 19 februari 1868 werd ontstoken, namelijk op de verjaardag van Koning Willem III, zal Willem Drie-toren heten. De politiewacht blijft nu gevestigd in de vuurtoren.

1907: Een gedeelte van de gevangeniscellen binnen de fortmuur wordt gesloopt.

1929: De Willem Drie-toren krijgt een uurwerk met wijzerplaten en een klok. Daardoor krijgt de top van de toren een nieuw aanzicht.

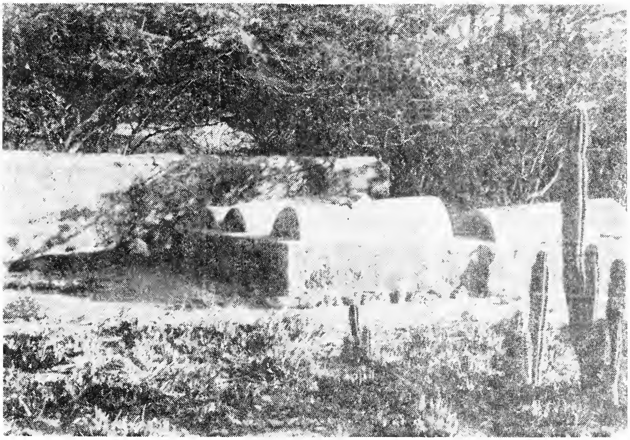
1930: Oude gebouwen binnen de fortmuur, die lange tijd dienst hebben gedaan als eilandskantoren, worden gesloopt. Er komen nu 23 nieuwe gevangeniscellen van beton. Een gedeelte van de noordmuur van het fort wordt weggehaald om een woning voor de cipier te bouwen. Hoe het fort met de toren er in vroeger dagen uitzag, kan men zien aan twee oude foto's die gemaakt werden, respectievelijk in 1855 en 1919.

Bron: Amigoe di Aruba. - (21 december 1966)

Amigoe di Aruba
27-dec-'66

XV

ARUBA NOSTRA

DE BEGRAAFPLAATSEN UIT DE PONTON-TIJD

Drie kleine begraafplaatsen ten noorden van Oranjestad te Ponton, Solito en Shiribana liggen daar nog steeds als monumenten van de geboorte van Oranjestad. Men zou het de Ponton-tijd kunnen noemen, volgend op de Alto Vista-tijd. Alto Vista-tijd is dan de 18-de eeuw tot in haar tweede helft; de Pontontijd ligt dan in de tweede helft van de 18de eeuw tot in de eerste helft van de 19-de eeuw. Men meent, dat rond 1775 het bestuur van Aruba, commandeur met bestuursleden verhuisd is van Commandeursbaai naar Ponton. Toen commandeur Jan van der Biest in 1782 stierf, zou hij te Ponton begraven zijn. Commandeur Simon Plats, die in 1827 stierf, werd te Shiribana (of Sero Patrishi) begraven. Het is ook dezelfde tijd, dat er steeds meer emigranten van Curacao zich op Aruba kwamen vestigen. Dat was voorheen niet mogelijk. Bijna allen begonnen met een kleine plantage en kozen daarom goede plekjes uit, zoals Bubali, Tarabana, Santa Martha, Canashito, Parkietenbosch, Mahuma, Lagoen, Tanki Leendert, Tanki Flip, Ceru Patrishi, Rooi Afor, San Barbola. Tijdens de Zuidamerikaanse onafhankelijkheidsbeweging in het begin van de 19-de eeuw krijgt Aruba ook vele Spaanse emigranten van Venezuela, soms via Curaçao. De stamvaders van Ruiz en Figaroa, die ongeveer 1809 op Aruba komen, werden beide geboren te Curaçao. Rechtstreeks van Venezuela kwamen b.v. de families Arends, Yarzagaray, Irausquin, Beola, Rivero, Nio Donque. In deze tijd valt ook het Engelse bestuur van het eiland Aruba, nl. 1806-1816. Daarbij werd in 1806 het commandeurshuis te Ponton, het huis van Bruyn Govertsz in brand gestoken. Het stond op het hoogste punt van Ponton in de nabijheid van de tegenwoordige radiomast. Een zoon van Bruyn Govertsz Quant.

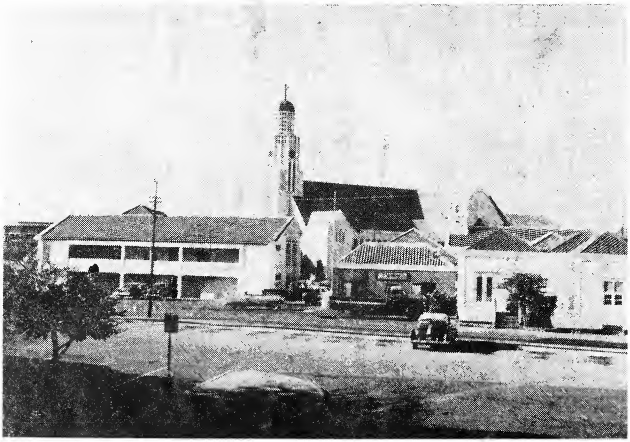
Pieter Quant was in 1831 en ook nog in 1840 administrateur van de armenkas en districtmeester van het vijfde en zesde district, en opzichter van de Noordkant. De familie Quant verkreeg vele gronden in de nabijheid van Ponton.

Het kerkhofje van Ponton, gelegen ten noorden van de radiomast, werd gedeeltelijk familiekerkhof van Quant, gedeeltelijk ambtenarenkerkhof. Iets dergelijks kan ook gezegd worden van het kerkhofje tussen Shiribana en Ceru Patrishi. Daar werden o.a. begraven leden van de familie Oduber, Croes en Eman. Te Solito, of toendertijd te Schipau, nu schuin tegenoverde ingang van het RCA-sportterrein, werd in 1813 een lemen kerkje gebouwd, de eerste St. Franciscuskerk, die daar bleef staan tot 1825. Er liggen daar nog verschillende graven van katholieken van die tijd. Een wandeling door de woeste en verlaten gronden in deze omgeving, dus rond deze drie begraafplaatsen, brengt u tot de ontdekking, dat er in vroeger tijden heel wat meer huizen gestaan hebben, dan men wel zou kunnen geloven.

Bron: Amigoe di Aruba. - (27 december 1966)

Amigoe di Aruba 3-1-'67 XVI

ARUBA NOSTRA
Het ontstaan van Oranjestad

„VAN PAARDENBAAI tot Oranjestad" zou een stukje Arubageschiedenis kunnen heten, dat ligt tussen 1800 en 1825 en dat omvat dan ook de Engelse tijd 1806—1816. De Ponton-tijd is eigenlijk de aanloop tot het ontstaan van Oranjestad, als hoofdplaats van Aruba.

In deze tijd had de ontmoeting en vermenging plaats van verschillende bevolkingsgroepen, namelijk het Hollands bestuurspersoneel, dat van Savaneta naar Ponton en omgeving kwam, de Spaans-Indiaanse bevolking van de noordkant, die zich ook zo langzamerhand in de richting van de Paardenbaai gaat begeven, de emigranten van Curaçao, en de emigranten van Venezuela. In 1813 krijgt Schipau-Solito de eerste St Franciscuskerk, in 1829 komt St Franciscuskerk op de tegenwoordige plaats. Daaruit is gemakkelijk de verschuiving van de bevolking af te lezen, in de veronderstelling dat een kerk altijd zoveel mogelijk centraal wordt geplaatst. In 1795 stond er nog geen enkel huis aan de Paardenbaai, in 1805 staan er al tweeëndertig huizen en in 1832 heeft Oranjestad honderdzesennegentig huizen. In 1825 ontvangt deze woonplaats de naam Oranjestad.

In 1834, twee jaar later, heeft Oranjestad er nog zestien huizen bijgekregen. We hebben hiervoor namelijk twee lijsten van huizen met hun eigenaars tot onze beschikking: een lijst van 1832 en een 1834. De lijst van 1832 vermeldt zevenenzeventig stenen huizen, de rest is van stro of van klei (leem). Bij elk huisje wordt ook de aard van het dak vermeld, of het namelijk een pannen dak is, of een strooien dak, planken Spaanse dak of Spaansgemetselde dak Spaans dak, dus een soort lemen is het typische „cas de torto", zoals er nu nog enkele op Aruba staan en onlangs een gebouwd is te Jamanota. Van de honderdzesennegentig huizen hadden er dertien een Spaanse dak, dus een soort lemen dak. De enkele openbare gebouwen van 1832 waren: protestantse school en kerk; huis van de katholieke gemeente, r.k. kerk, commandementshuis en kolonaal ontvangenshuis.

Enkele Oranjestadbewoners van 1832, waarvan de namen nog zijn blijven voortbestaan op Aruba zijn: Willem Roos, Andresito Tromp, Pieter Swijnsberg, Dirk Wever, Lourens Croes, Jan van der Biest, Jochem Paesch, Willem de Mey, Jan Kock, Adeleida Emonet, Lourens Oduber, Simon Quant, Ramon Irausquin, Gabriel Ruiz, Jacob Morena Henriquez, Barthol Ras, Jan Hendrik Arends, Olbino Scharbaai, Jose Pers, Jan Hendrik Flemming, Pieter Lampe, Sybiah Jacobs, Frans Rasmijn, Leonora Jansen, Juvrian Hoevertsz, Augustina van Loen, Joanna Thijsen, Joannes Boekhoudt, Cornelis Luydens, Helena Zievingers, Jacob de Lange, Caspar Ridderstap, Jan Thiel, Abraham Alpertsz, Michel de Cuba.

Een lijst van 1818 „Lijst van Hoofdgeld's Belasting op Tuinslaven, Huisbedienden en Sjouwersslaven van 1818" vermeldt zevenendertig plantagehouders en veehouders die meer dan tien koeien hadden.

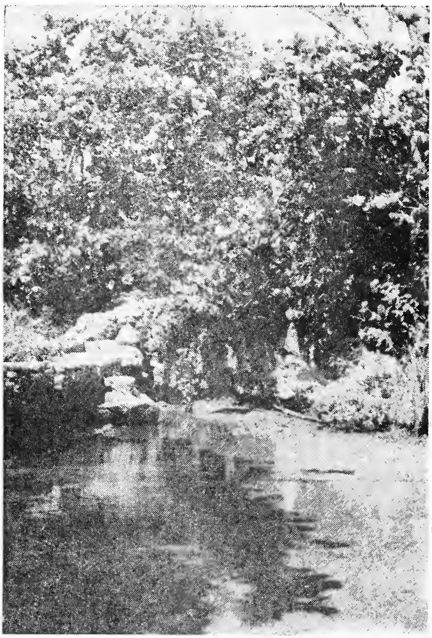
Een andere lijst geeft het aantal barken met hun eigenaars aan voor het jaar 1818. Het vaartuig heet Golet, Landje of Bark. De eigenaars waren: Isaak Penso, Benoit Sognier, Hendrik Eman, Nicolaas Erasmus, Andres Swijnsberg, Mordehay Henriquez, Jan Maymo en Jacob Arends.

Een lijst van 1832 vermeldt als kapitein van barken: La Roche, Ruiz, Aldama, Quevedo, Diedenhoven, La Botte, Medina, Brige, De Jongh, Graane en Weigel. Dit korte overzicht geeft althans enig idee van de economie van het jonge Oranjestad.

Bron : Amigoe di Aruba. - (3 januari 1967)

Amigoe di Aruba
6-1-'67

XVII

ARUBA NOSTRA

Geschiedenis van Fontein

● HOGE kalkplateau's , prachtige vangvlakken voor regenwater, leveren soms dit water weer af in de poëtische vorm van een levende bron, een miniatuurbeekje ontspruitend aan het rotsachtige heuvellandschap. Fontein aan de verre oostkust van Aruba, is, misschien wel niet zo rijk aan water als het Fontein van Bonaire, maar toch wel royaler dan het fonteintje van San Pedro te Curaçao. In geen enkele periode kon Fontein aan de aandacht van de inwoners van Aruba ontsnappen. De precolumbiaase Indianen hebben er blijkbaar niet hun woonplaats gehad, maar hebben daar toch hun verpozing gezocht, ook hun geestelijke, religieuze verpozing, getuige de vele mysterieuse afbeeldingen in de grot van Fontein.

● ROND 1800 had Pieter Lampe de beschikking over Fontein om er een soort plantage op na te houden. Hij werd daar in de omgeving in 1829 vermoord door zijn eigen slaaf. In 1816, toen Aruba door de Engelsen weer werd teruggegeven aan de Hollanders, vermeldt het rapport, dat er te Fontein een bakkoval, een woning en een ruiterhuis stond, en dat Fontein sinds jaren hier als een soort toelage aan de Commandeur werd gegund. De kaart van Aruba van 1825 vermeldt als een ruïne Prins, vlak bij Fontein. In 1813 wordt melding gemaakt van Jan Hendrik Geerman als opzichter van Fontein. J. F. W. Gravenhorst, die een studiereis naar Coro had gemaakt, mijnonderzoek, ontving als vergoeding, het gebruik van de plantage Fontein. Hij stierf in 1837. In 1838 werd Fontein als eigendom toegekend aan zijn vrouw, de weduwe Maria Elisabeth Gravenhorst-Croes.

● TOEN zij hertrouwde met Jean Oduber, kwam Fontein aan deze familie Oduber. Hun drie dochters, Susana, Regina en Jalomina en hun zoon Harry, Ninchi, Momon en Chancha, bleken later de eigenaars van Fontein. Van deze is Susana Clementina Oduber toch wel altijd het meest bekend gebleven als de eigenares van Fontein. Zij was een zeer ontwikkeld vrouw. ze sprak Duits, Spaans, Frans, Nederlands en Papiaments. Maar ze had geen gelukkig huwelijk.

● HAAR man, Gustaf Adolf Hubet, een Duitser, een wild jager te Colombia liet haar spoedig in de steek. Sinds 1900 woonde Susanna niet meer te Fontein, maar te Playa, waar ze in 1917 stierf. Tenslotte is Fontein in bezit gekomen van Adriaan Laclé, die het verhuurde aan een Chinees om er een groentekwekerij van te maken. Een grote partij cocospalmbomen en mangobomen werd daarvoor neergehaald. Een van de voornaamste slaven van het bezit Oduber te Fontein was Francisco Quant, of Nolly Quant of Papa Nolly. Hij was geboren in 1829 en was een Indiaan van Guajira. Zijn kleinzoon Simon Antonio Wernet. Totchi di Fontein, is later nog vele jaren lang de majordomo, de opzichter van Fontein gebleven voor de familie Oduber. Totchi Fontein stierf in 1965.

● EEN andere bekende figuur van Fontein was de slaaf Bajonés. Hij was een erg domme man, die veel voor de gek werd gehouden. Vooral Janchi Croes, die eigenaar was van Prins, heeft hem dikwijls in het ootje genomen. Later werd Bajonés een scheldwoord voor „stommerik", „Bo ta bajonés". Als vroeger de slaven onder mekaar een feestje hielden, dan trokken ze een nabije rooi in en maakte daar muziek en pret: Rooi Tamboe.

Bron: Amigoe di Aruba. - (6 januari 1967)

Amigoe di Aruba
10-I-'67

XVIII

ARUBA NOSTRA
Legende van Sabana Grandi

NOG ALTIJD is Sabana Grandi bekend om zijn zeven graven in een kunuku ten oosten van Tanki di Sabana Grandi, zeven oude graven met een rondgemetselde grafbedekking. Nog steeds gaat het verhaal, dat daar een slaveneigenaar met vrouw en vijf kinderen begraven ligt. Zij zouden gedood zijn door een van hun slaven, omdat deze niets te eten kreeg. Men heeft zelfs een naam voor die eigenaar: Daanchi Nordkép. Men draait het verhaal ook wel eens om en laat de eigenaar zijn slaaf met zijn gezin vermoorden. Dit is een van de zeldzame verhalen over de slechte verhouding tussen slaven en hun eigenaar. In 1829 vermoordde een slaaf Pieter Lampe in de buurt van Fontein. Dat schijnt wel historisch te zijn. De verhouding tussen slaven en hun eigenaars was op Aruba zeker veel gunstiger dan op Curacao en Bonaire. De reden is niet zozeer dat er minder op Aruba waren, maar vooral dat er bijna geen gouvernementsslaven waren. De verschillende families van plantagehouders hadden enige slaven. Zodat een soort familieverhouding gemakkelijker lag dan bij de grote groepen slaven te Curacao en Bonaire.

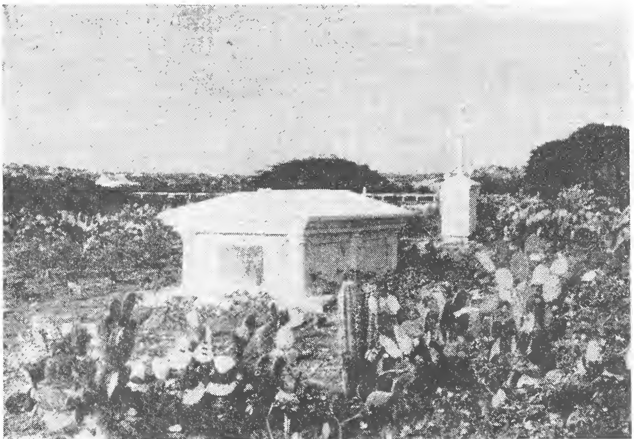
IN 1862, HET jaar vóór de emancipatie, had Aruba 2772 vrije lieden en 663 slaven. Daarvan waren op Aruba nog geen tien gouvernementsslaven, maar op Bonaire slechts 59 slaven van particulieren, dus bijna allen gouvernementsslaven, die onder hun bomba's stonden. In 1840 waren er op Aruba 497 slaven, waarvan 269 Indianen en 228 zwarte slaven. Ook kende men te Aruba de Guajiraindianen, jongens en meisjes die aan de overkant waren gekocht of zo maar meegenomen en als een soort bedienden in de familie werden opgenomen, zonder dat ze juridisch slaven waren. Pastoor L. Jansen schreef in 1910: „Aruba heeft zijn slaven altijd zeer goed behandeld, alsof het familieleden waren, zodat men nauwelijks verschil kon zien tussen vrije lieden en slaven".

In de geschiedenis van Mgr. Niewindt, de vechter voor de rechten van de slaven op een menswaardige behandeling, komen de klachten van Curacao en Bonaire. Van Aruba wordt geen enkele klacht vermeld.

ZODOENDE was het voor die tijd heel gewoon, dat ook de pastoor van de S. Franciscuskerk slaven had, zoals Pastoor Hernandez (1822-1825). En pastoor Romero (1836-1849). Ook de fiscaals van Alto Vista, die goede christenen, hadden hun slaven, zoals we in de doopregisters zien. Bijgevolg was de dag van vrijheid voor alle slaven, 1 mei 1863, geen geweldig feest te Aruba. Men heeft toen te Playa wel een beetje gedanst en gezongen van: „La Reina Victoria a manda cos bin lora na nos". Aldus een verhaal afkomstig van Susana Oduber van Fontein. De irenische verhouding te Aruba bracht ook met zich mee, dat er gemakkelijk huwelijken tussen vrijen en slaven tot stand kwamen, ook in wat men noemt de shonnenfamilies. Na 1863 heeft zich deze vermenging nog totaler doorgezet, zodat men weldra nog nauwelijks wist dat Aruba eens slaven heeft gehad.

Bron: Amigoe di Aruba. - (10 januari 1967)

ARUBA NOSTRA

Het grafmonument van pastoor H. J. de Vries

TOT NOG toe zijn er maar drie priesters te Aruba gestorven en begraven, nl. Pastoor Juan Joseph Pirovano, gestorven 5 februari 1821, begraven te Noord; pastoor Hendrik Jan de Vries, gestorven 30 september 1891, begraven te Santa Cruz en pastoor Ambrosius Sares, gestorven 1 september 1928, begraven te Oranjestad.

Het mooie grafmonument van pastoor De Vries ziet men te Santa Cruz vanaf de weg ten noorden van de oude school op het oude kerkhof liggen als een stille getuigenis van het vele werk en de vele jaren, (31), die De Vries aan zijn dierbaar Aruba heeft gegeven. In 1901 werd vlak naast zijn graf Pedro Everon begraven, de goede vriend, rechterhand en manusje van alles van De Vries. De bevolking van Santa Cruz begon sterk toe te nemen onder invloed van de goudgraverij sinds 1824. In 1824 kreeg Santa Cruz zijn kerkje al, Misa de Santa Maria. Op 1 mei van 1863 werd het pas een parochie nu onder de naam van Onbevlekte Ontvangenis. De Vries, die al in 1853 te Aruba was gekomen, werd nu de eerste pastoor van Santa Cruz en bleef dit tot 1884. Na nog vijf jaren te Curacao, Barber, gediend te hebben, wilde hij zijn laatste levensjaren in alle rust genieten temidden van zijn dierbaren van Santa Cruz. Hij kreeg daarvoor een eigen huisje in de nabijheid van de kerk. Helena Maduro verzorgde hem op zijn oude dag.

Hij was altijd omringd door armen, gaf alles weg aan hen, zelfs een persoonlijk geschenk als een mooie snuifdoos, vroeg telkens zijn familie in Nederland om hem kisten kleren te sturen voor de armen, kocht gronden van de armen teneinde hun geld in handen te geven om later deze gronden weer terug te schenken, liet hen wat geld verdienen door het maken van hoeden en touw. De Vries was een grote voorvechter van het onderwijs op Aruba. Bij zijn aankomst was er practisch geen onderwijs. Hij liet zijn broer Antoon de Vries overkomen als onderwijzer van de Playa, maar deze stierf na twee jaren, in 1857, aan de gele koorts. Een stukje schoolgeschiedenis tijdens De Vries laat zien dat het onderwijs het stadium van pionieren nog niet te boven gekomen was; 1855 school geopend te Playa: Antoon de Vries; 1857 school opnieuw geopend te Playa: Zusters van Roozendaal; 1857 school opnieuw geopend te Noord: Antoin Henriquez; 1863 school geopend te Santa Cruz: Zusters van Roozendaal; 1873 pastoor De Vries koopt grond te Savaneta voor een school; 1877 school geopend te Savaneta: Henry Croes; 1872 school opnieuw geopend te Noord: Piet Croes; 1881 school opnieuw geopend te Savaneta: Henry Croes, Bernardo Maduro, Gillis Maduro.

Al deze Arubaanse onderwijzers waren persoonlijke vrienden van De Vries geworden. Ook dominee Nicolaas Kuiperi, die in dezelfde tijd op Aruba werkte, en gezaghebber Ferguson (1866-1871) rekende hij tot zijn beste vrienden. De Vries zelf was tot zijn twintigste jaar protestant. Vele mensen van Santa Cruz zijn in de volksmond nog bekend gebleven als vrienden en helpers van pastoor De Vries, zoals b.v. Hein Maduro met zijn familie, Jan Maduro, Pierri Maduro, Mani Ras, Jan Vrolijk, Jan Paskel, Eugenio Koolman, Narcissio Koolman, Delphi Curiel, Carlino Lopez, Abelindo Ras, Mario Thiel, Juan Capriles, Dorothea Schwengle, Betsie de Kort, Eloy Vries en Jacobo Croes.

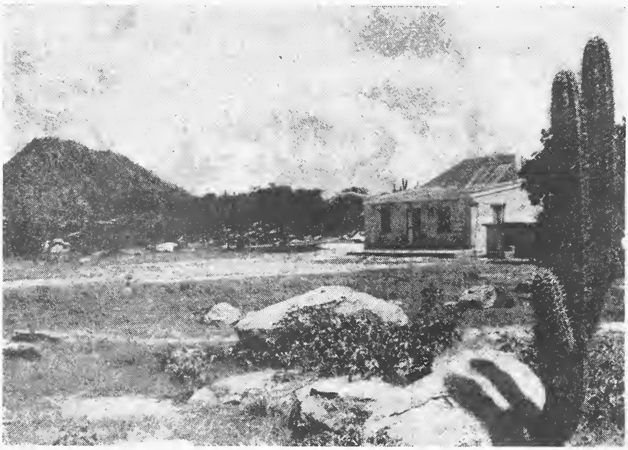
Bron: Amigoe di Aruba. - (13 januari 1967)

Amigoe di Aruba
19-1-'67

XX

ARUBA NOSTRA

Noka wieg Aruba's onderwijs

SINDS de toneelgroep Mascaruba een openluchttheater bouwde te Santa Cruz in 1963, en daaraan, ook door middel van een toneelstuk, de naam Noka verbond, zijn de diorietheuvels ten oosten van Hooiberg en ten noorden van de kerk van Santa Cruz, van ouds Cero di Noka genoemd, steeds meer tot de volksverbeelding gaan spreken. De vlakke zandterreinen tussen deze heuvels zijn ook de woonplaats geweest van de pre-columbiaanse indianen.

IN de vorige eeuw woonde daar de zeer bekende familie Hein Maduro, die veel betekend heeft voor het beginnend onderwijs op Aruba. Zijn huis, dat in de vorige eeuw lange tijd samen met de pastorie van Santa Cruz, zowat het enige stenen huis van Santa Cruz was, stond daar, waar nu Santa Cruz 67 staat, ten westen van de huishoudschool. Hein Maduro, geboren in 1833, was een zoon van Isaak Maduro en Johanna Catharina Croes, kleinkind van de stamvader van de Maduro's op Aruba, Samuel Maduro, die te Mahuma zijn plantage had.

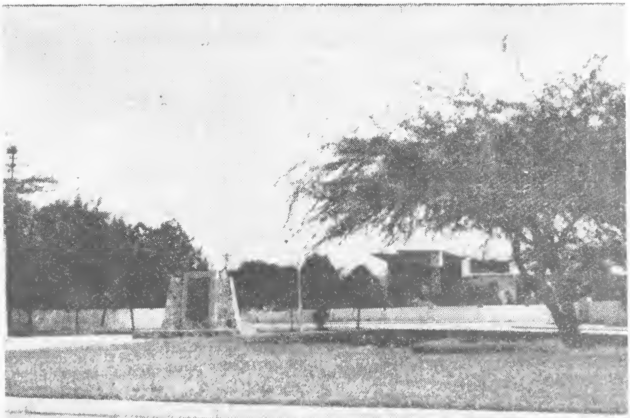
VERMOEDELIJK is Isaak Maduro al van Mahuma naar het oosten van de Hooiberg getrokken om de gronden van Noka als kunuku te bewerken. Hein Maduro was zelf boswachter en rooimeester, een functionaris in dienst van het domeinbeheer. Ieder district had zijn eigen boswachter. Twee zonen van Hein Maduro, namelijk Bernardo (geboren 1857) en Gillis (geboren 1860) waren voor enkele jaren schoolmeester en twee dochters trouwde met een schoolmeester, namelijk: Maria Luisa Maduro (geboren 1862) huwde met Leoncio (Herry) Croes en Maria Petronillia Maduro (geboren 1870) huwde met Willem Croes, schoolmeester van de christelijke school te Piedra Plat. Bovendien was de vrouw van Bernardo Maduro, nl. Anna Felicita Croes een zuster van Herry Croes. Samen met Shon Piet Croes, waren deze mannen, Bernardo Maduro, Gillis Maduro en Herry Croes de enige schoolmeesters van Aruba voor de scholen van Noord en Savaneta, die nog geen zusters hadden en zij gaven hier en daar ook wat privélessen.

PIET Croes was wel de meest bekende onderwijzer. Hij heeft ongeveer 30 jaar voor de school gestaan. Hij gaf ook lessen aan de oudere jongens in zijn kunukuhuisje „Valencia" te Noord. Herry Croes haalde nog geen tien jaren voor de school. In 1888 stierf hij een plotselinge dood. Bernardo Maduro ging na vier of vijf jaren voor de school gestaan te hebben de handel in en werd in 1914 aan de kust van Guajira door Indianen vermoord. Gillis Maduro was eigenlijk meer een kleermaker en schoenmaker dan onderwijzer, maar hielp pastoor De Vries uit de nood. De eerste schoolmeester voor het katholieke onderwijs te Aruba was Antoin Henriquez, geboren 1806 te Curaçao, zoon van Mordechay Henriquez, en als jongen naar Aruba gekomen.

HIJ heeft altijd gewoond te Tanki Flip, was collectant voor de kerk van Noord, werd als schoolmeester van Noord aangesteld in 1851, en in 1857 opnieuw aangesteld na een paar jaar van onderbreking. Antoin gaf les in het Spaans. Zijn vrouw was ook een Maduro. Het schijnt dat men in de vorige eeuw geen vrouwelijk personeel voor de school gehad heeft, behalve dan de zusters van Oranjestad en Santa Cruz. Rond 1910 is er pas sprake van onderwijzeressen.

Bron: Amigoe di Aruba. - (19 januari 1967)

Amigoe

ARUBA NOSTRA

Monplaisir herinnering aan Franse immigranten

Als plantage is Monplaisir voor goed van de kaart van Aruba verdwenen. Maar de naam is gebleven. Het plantagehuis van Louis Bazin was gelegen, waar nu Swielinckstraat 19 ligt. Een dadelpalm en een paar tamarindebomen aldaar zijn de enige overblijfselen van het oude Monplaisir, nu Swielinckstraat, Sibeliusstraat en begin van Adrian Lacle Boulevard. Louis Bazin, geboren 1793 te Landenau, Bretagne in Frankrijk, was in 1830 al te Aruba.

Hij werd in dat jaar vermeld als eigenaar van een slaaf. Het goud van Aruba trok hem wel aan. Hij trouwde met Regina Jacomina Croes, dochter van de onderdirecteur der goudmijnen Lourens Croes. Men weet nu nog te vertellen dat Louis wel veertig slaven had. Zij moesten voor hem goud zoeken in de rooien van oost Aruba. In 1853 stierf hij al en Regina Jacomina hertrouwde met de Italiaan Pedro Joseph Frigerio. Pep Frigerio nam ook de bezittingen met de slaven over. Maar Pep Frigerio maakte het ook niet lang. In 1862 stierf hij plotseling op zijn reis door Italië op weg naar Como bij Milaan. Hij had zijn vrouw en drie kinderen bij zich. De vrijmetselarij in Italië zorgde voor zijn begrafenis en hielp Nina met de drie kinderen weer naar Aruba terug te reizen. Merkwaardigerwijze is Nina altijd meer bekend gebleven als Nina Bazin. Zij heeft zich altijd met de goudhandel bezig gehouden. Ze telde haar geld per „cana", per liter.

Monplaisir zou het eerste huis te Aruba zijn geweest met glasramen en Frigerio zou de eerste piano te Aruba gehad hebben. Uiteindelijk is het landgoed Monplaisir in eigendom overgegaan aan Alfredo Jesurun en Evertsz. Evertsz bouwde daar een nieuwe aloëoven. Zodoende werd Monplaisir een aloëplantage. Maar ook cochenille werd er gekweekt. Tenslotte gingen de gronden over in bezit van Adrian Lacle. De naam Bazin is nog op Aruba gebleven als naam van een kunuku bij Cero Kristal. Daar ligt nog een andere kunuku nl. Babijn. Babijn, komt van de Fransman René Babin, die al in 1779 te Aruba woonde. Hij was te Aruba getrouwd met Ana Henriette Swijnsberg. Nog een andere Fransman van dezelfde tijd was Benoit Solagnier, geboren te Clermont in Frankrijk en gestorven te Aruba 1830. Benoit was ook getrouwd met een Regina Jacomina Croes. Deze was van een generatie vroeger dan Nina Bazin. In 1804 was hij al te Aruba. Een Marseillenaar Jean Oduber (Odubert Roe) komt ongeveer in 1780 ook te Aruba aanwaaien en treft daar al een andere Franse familie aan nl. Lacle, die al wat langer in de Antillen is.

Rond 1820 krijgen we nog een Jose Dionsio Trimon te Aruba, wiens eerste zoontje Richard werd geheten een Fransman, die via Venezuela Aruba bereikte.

Bron: Amigoe di Aruba. - (8 februari 1967)

Amigoe di Aruba
13-2-'67

XXII

ARUBA NOSTRA
Rooi Fluit: goudvondsten

Van 1824 tot 1916 heeft men op Aruba naarstig naar goud gezocht en ook veel goud gevonden. Het begon met een jongen van twaalf jaar, Willem Rasmeyn, die in 1824 toevalligerwijze op een goud stiet in Rooi Fluit. Dat ontketende een grote actie op Aruba om er een goudwinningsbedrijf op te zetten. De onderneming was van het gouvernement zelf. Daarom heette dit eerste bedrijf „Compania de Rey". Een geografische en geologische kaart van Aruba, die juist toen in de maak was, werd naar aanleiding van de ontdekking van goud bijgewerkt, zodat alle rooien in de omgeving van de berg Arikok, waar goud werd gevonden, op de kaart van 1825 aangegeven werden. Dezelfde kaart geeft op de heuvel Shete of Chetta een opperdirecteurswoning aan. Shete ligt ten noorden van Arikok en ten westen van Rooi Fluit. Men vindt er nog twee oude ruines van stenen huizen, waar de baas woonde en een klein contingent soldaten de wacht hielden. Vanaf die heuvel had men een volledig overzicht over Rooi Fluit en een paar andere rooien, waar het goud werd opgegraven.

Nog steeds ziet men duidelijk dat toen de hele rooi, een prachtige brede rooi, omgewoeld werd. Men heeft niet diep gegraven; het waren geen mijnen. Een oud dagboek van deze werkzaamheden, dat de titel draagt: Register over het jaar 1826, begint met de eerste notitie: „Het goud het welk op heden is opgedolven en bevonden dat hetzelve drie wightjes weegt (Daimarie): Arikoek den 17-de Jan. 1826; J. F. W. Gravenhorst, opperdirecteur; Lourens Croes, onderdirecteur." Het jaarverslag geeft dan om de twee of drie dagen het resultaat aan van het goud zoeken, waarbij blijkt dat men het meeste succes had in Rooi Fluit, dikwijls echter niet eens tien gram goud in twee dagen, maar er zijn ook dagen bij van meer dan honderd, of meer dan tweehonderd en zelfs meer dan driehonderd gram goud. In tien maanden van 1826 vond men 2239 gram goud. Het is typisch, dat men in het begin enkele Duitsers had aangetrokken, nl. twee ingenieurs, Stifft en Wirz, en twee mijnvaklui, Pfeiffer en Schumacher.

Deze laatste stierf in 1829 in het hospitaal te Aruba, aldus een oud document. De Compania di Rey heeft gewerkt tot eind 1828. Daarna gaf men permitten aan particulieren om op eigen gelegenheid goud te delven. Maar gouvernementstoezicht bleef noodzakelijk. In 1831 was Lourens Croes nog opzichter van de goudplaatsen, in 1840 vinden we als zodanig vermeld de heer Jan George Croes. Enkele andere plaatsen in de omgeving van Arikoek, waar ook in de later jaren nog steeds naar goud werd gezocht, zijn b.v. Boca Rico, Welvaart, Golf, Sero Boonchi, Rooi Haranja, Baas Dirk, Hala pipa, Sabanilla abao, Rooi burico, Kadiwari, Piedra Cacho of Pedro Cacho.

Bron: Amigoe di Aruba. - (13 februari 1967)

Amigoe di Aruba
8-5-'67

XXIII

ARUBA NOSTRA

Westpunt: goud

WESTPUNT was in de vorige eeuw vooral bekend om zijn rijkdom aan goud. Na Rooi Fluit kwam Westpunt in aanmerking voor gouddelven. Hier echter was het geen kwestie van rooizand omwoelen, maar men moest hier putten graven in de rotsachtige bodem, dus echt mijnwerk. En dan kon men op zekere dag op een flinke klomp goud stoten. Hier geen steengruis met goudkorrels erin, maar, goud, zuiver goud, met soms wat steentjes erin.

Er wordt verteld, dat in 1908 nog Pieter Dijkhoff e enklomp puur goud van 99 pond opgroef. Hij was toen echter in dienst van de Goudmaatschappij en moest het goud naar Sividivi brengen. En nu vertelt men er graag bij, dat toen mr Wulmer, de manager, die wist dat de Maatschappij zou ophouden, direct aan Pieter Dijkhoff opgedragen heeft om die kuil gauw dicht te gooien. In de goudtijd heette de genoemde vindplaats zowel Westpunt, als Hadicurari en Tibushi. Nu is Hadicurari (of ook Hadicuri) een kleine inham aan de zee op de hoogte van Westpunt. Westpunt zelf is de naam van de oude plantage, nu nog een geliefkoosde plek voor zand en steengruis. Een drietal waterputten bij deze graafkuil waren vroeger de mijnschachten. Andere mijnschatten bij Tibushi zijn Bena Sigar, Bentura en Cubeo. Van 1829 tot 1854 was er geen Goudmaatschappij op Aruba aan het werk, iedereen kon toestemming krijgen om op eigen houtje te graven. Daarnaast waren er ook verschillende handelaars die het goud opkochten, bijvoorbeeld Luis Bazin, David Capriles, Steba Beola, Caspar Schoonewolff, Jochem Arends, Willem Arends, Jan van der Biest, Jan Hendrik Eman, Martin Evertsz met zijn later zeer populaire Pepe Dorchi (Dorothea Evertsz), René Babijn, Joseph Frigerio, Antoin Erasmus. De goudplaats van Westpunt was tenslotte ter beschikking gekomen van David Capriles, die rond 1840 op Aruba kwam wonen.

Hij kwam van Curacao, zoon van Isaak Capriles en Sarah Dovale, vader van Juan Bautista, Abraham Matho, Minerva, Rosafina en Celanie Capriles.

Alleen Celanie is op Aruba geboren, de anderen op Curacao. De plantage Westpunt was van Hendrik Semeleer, die in 1849 stierf, David Capriles kocht deze plantage, bouwde er een groot huis in 1850, waarvan de ruïne nog aanwezig is. Juan Capriles volgde zijn vader op in de goudhandel en ook als eigenaar van Westpunt. Na de dood van Juan Capriles is Westpunt eigendom geworden van de familie Figaroa en Ruiz. Ten westen van de oude plantage Westpunt aan de overzijde van de Salinja die in de regentijd nog steeds onder water staat, ligt het oude kerkhof met vele verwaarloosde graven. Dit kerkhofje is echter van vóór de goudtijd, uit de achttiende eeuw. Op de platte heuvel ten noorden van Westpunt vindt men nog een oude ruïne van een huis met veekoraal van rond 1800. Deze heuvel heet Weis. Rond 1800 was er een familie Wijs op Aruba. Vandaar het vermoeden dat deze familie daar haar bedrijf en woning had.

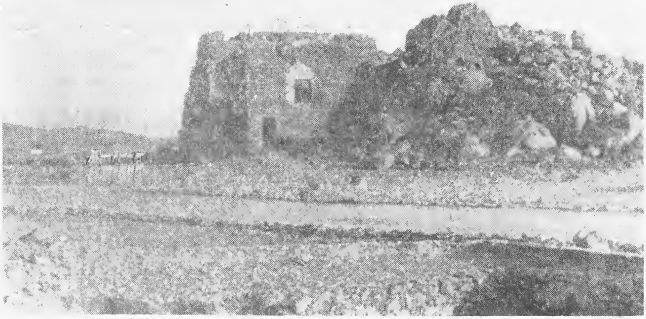
Bron: Amigoe di Aruba. - (8 mei 1967)

Amigoe di Aruba
26-5-'67

XXIV

ARUBA NOSTRA

Bushiribana: goudwasserij

Het „piratenkasteel", zoals eens een Essokaart van Aruba de ruïne van Bushiribana bij Boca Mahos heeft genoemd, werd gebouwd in 1874 als een goudwasserij. Van 1854 tot 1866 had Concessie de Jongh van Den Haag de beschikking over de goudvelden van Aruba. Maar deze heeft er niet hard gewerkt. Na 1867 en wel tot 1872 was de concessie verleend aan Isola, Ricket & Co, New York, een Amerikaanse maatschappij dus. Zij werkte nog volgens de primitieve methode: bij de mijnen zelf ter plaatste de stenen kapot slaan, ziften en wassen.

Isola, merkwaardigerwijze bij de oude goudmijnwerkers alleen bekend als Isalo, werkte behalve op de reeds genoemde plaatsen Westpunt en omgeving van Rooi Fluit ook nog in de omgeving van Sero Cristal, en bij Sero Moskita en Tres Cabez aan de noordoostkant van het eiland. In 1870 kwamen te Sero Moskita nog een paar goudmijnwerkers om het leven door het instorten van de mijn, namelijk Luis Rivero en Pedro Farro. Van 1872 tot 1881 was de goudconcessie verleend aan een Engelse maatschappij Aruba Island Goldmining Company, London.

Deze maatschappij bouwde de goudwasserij van Bushiribana in 1874, waarbij de bekende Arubaanse metselaar Alexander Donati met enkele Curacaose metselaars het romantische stenen gevaarte optrok. Hijskranen van houten balken moesten de zware stenen op hun plaats brengen. In deze fabriek ging men met stampmolens werken om de steen fijn te malen. Het Engelse personeel van deze maatschappij, dat voor een groot gedeelte daar in de buurt van de goudwasserij woonde, bestond volgens de herinnering van de oude Arubaanse goudwerkers uit de heren Long, Tilly, Tepson, Williams, Rendervries, Rool, Iboottson, Hong, Newton, June en Richardson. Jan van der Biest had de functie van kassier en boekhouder; ploegbazen of voormannen van de Arubaanse werkers waren bijvoorbeeld Antoin Erasmus, Camillo Erasmus, Bito Geerman, Jacobo Croes Martijn Bramen, Elias Angela, Jan Hendrik Almari, Jan Hendrik de Mey, Bartolomeo Dania, Sjaki Wernet, Jan Boekhouder, Antonio Britten en Johannes Paskel.

Hun bedrijvigheid leefde zich overal uit op de goudplaatsen in de buurt van de goudmolen: Kadushi, Matavidiri, Sero Cristal, Wariruri en Bazijn. Maar de mannen werden ook naar de oudere en verder gelegen plaatsen gestuurd, zoals Rooi Fluit, Sabanilla, Piedra Caehó, Daimari, Tamarijn, Parea, Shita en Angochi. De langste mijntunnels werden door hen aangelegd te Sero Cristal, Sero Gerard, Kadushi (de mijn ten oosten van Sero Cristal). Toch ging men nog primitief te werk: met een zware hamer en breekijzer werd de steen losgeslagen en het steengruis ging in een kistje van hand tot hand naar boven toe.

Mr Rool deed zijn best om Papiamento te spreken. „Tur hende na tera" zei hij dan als de mannen allen mee moesten doen om het materiaal uit de mijn op te halen. Maar een grappenmakker, de ploegbaas Jan Hendrik Almari, verstond het op zijn manier en gaf de opdracht door: „Bai drumi". En zijn mannen legden zich ter ruste.

Bron: Amigoe di Aruba. - (26 mei 1967)

Amigoe di Aruba XXV
27-juni-'67

ARUBA NOSTRA

Trekinchi en Marawiel

DE buurtnaam Marawiel in de nabijheid van Seru Cristal bewaart voor ons nog de herinnering van een transportmiddel dat de Engelse goudmaatschappij van Balashi op Arubaanse bodem liet rondtuffen. Het was een soort trammetje met locomotief en twee wagons. Het liep niet over rails, maar op metershoge zware ijzeren wielen met anti-slipribbetjes. In de volksmond heette dat gevaarte

De Trekinchi werd gebruikt voor vervoer van zwaar materiaal van de haven naar Calabas, Bushiribana, Miralamar en Balashi. Het zorgde ook voor de dagelijkse steengruisvervoer van de mijn Miralamar naar Balashi. Maar het kon niet de berg Miralamar op. Aan de voet van de berg Miralamar, in de buurt Jamanota, had men een soort laadsteiger gebouwd om het materiaal dat de ezels vanaf Miralamar aanvoerden, gemakkelijk in de wagons te kunnen storten. Deze laadsteiger, opgebouwd van natuursteen, is te Jamanota nog steeds te bewonderen.

De trekinchi-weg loopt van die laadsteiger over Bringamosa naar Rooi Frances en Balashi. Soms bleef de trekinchi toch nog steken in het zand of in de modder. Dan moest men met een krik het gevaarte weer in beweging proberen te krijgen, maar het gebeurde ook, dat men honderdenvijftig mannen de trekinchi uit de modder liet trekken. Men had een dik touw aan de wielen vastgebonden om vat te krijgen op het gevaarte. Dat is namelijk te Marawiel gebeurd. Vandaar de naam.

De verantwoordelijken voor dit transportmiddel waren Jan Lacle, de machinist Filipi Bareujo, afdelingschef, Victorio Petrocci, smid, en Nicolaas Maduro van Monplaisir. Voor de mensen van Bringamosa was het voorbijtrekken van de trekinchi dagelijkse kost, maar ook op andere gedeelte van het eiland kwam hij zo nu en dan maar eens langs. Als men dan in de verte het „taka-taka-taka-tak" hoorde, dan waarschuwde men elkander gauw: „Bam mira trekinchi ta pasa".

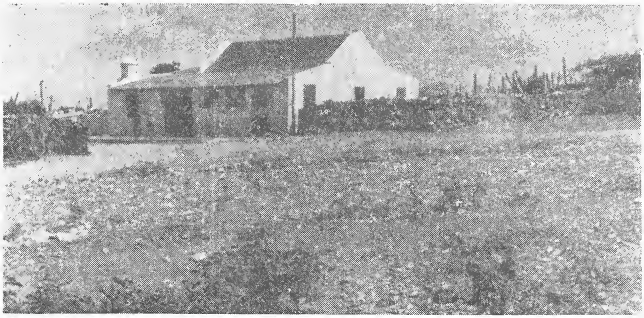
Bron: Amigoe di Aruba. - (27 juni 1967)

Amigoe di Aruba
13-7-'67

XXVI

ARUBA NOST RA

Ezeltransport naar Calabas

DE woonbuurt Calabas, tussen Moko en Alto Vista, is een van de goudmijnen van Aruba geweest, waar zich een grote bedrijvigheid afspeelde tijdens de werkzaamheden van de goudmaatschappijen. De Engelse maatschappij, die zijn goudwasserij te Bushiribana had, heeft al te Calabas mijnwerk gedaan. Maar de Balashitijd, 1900-1916, bracht Calabas op haar hoogtepunt van activiteit. Er waren daar vijf mijnschachten, waarvan verschillende nog open liggen, zij doen nu dienst als waterputten.

Deze mijnschachten hadden ook elk een eigen naam. Ze heetten namelijk Bena California, Bena Barticol, Bena Katushi, Shaft No. 1 en Shaft Grandi. De structuur van het mijnwerk was het zelfde als te Miralamar: mijnen van duizend voet diep, op iedere tweehonderd voet tunnels naar verschillende richtingen. Voor de aandrijving van de windassen gebruikte men bij deze mijn een stoommachine, bij een andere een paard, of elders vier mankrachten.

Een zekere Mr Siminons was in de Engelse tijd de baas over het mijnwerk te Calabas. Hij woonde daar ook. Toen later in 1909 de Arubanen de goudmaatschappij van Balashi overnamen, was Hendrik de Veer zo'n beetje de baas over het werk te Calabas. Hij woonde vlak bij de mijnen, in het huis, waar nu familie Britten woont. Al het materiaal, het steengruis, werd naar Balashi getransporteerd. Daarvoor had men een systeem van transport per ezels, die dagelijks de tochten maakten over Aruba tussen Calabas, Miralamar, Cristal en Balashi. Zes ezels konden ongeveer één ton steengruis versjouwen. Alles bij elkaar waren ongeveer driehonderd ezels voor dit werk bestemd.

De transporten, de konvooien bestonden ieder uit twintig tot 23 ezels, waarvoor twee chefs, „mandador di buricu", waren aangesteld; een aan de kop, een in de achterhoede. Twee of drie jongens liepen ook mee in de file van ezels. Het gebeurde natuurlijk herhaaldelijk, dat een ezel te moe of te lui was en maar eens onderweg ging liggen. De jongens moesten dan proberen, om er weer een beetje beweging in te krijgen. Een file van twintig tot 23 ezels was gewoonlijk het eigendom van één persoon. Men kende dus een grote groep van ezelshouders en ezelfokkers, die hun levende voertuigen verhuurden aan de goudmaatschappij. Ook dit systeem van transport had zijn verantwoordelijke chef; Stanislaos Britten van Calabas, die regelend optrad en ook de weeklonen uitbetaalde aan de ezeldrijvers.

Ook de goudmijnen van Calabas hebben enige dodelijke bedrijfsongevallen gekend, Modesto Britten, een zoon van Stanislaos, Cornclis de Cuba en Odulio Bermudez verongelukten daar namelijk in de mijnen. Odulio verongelukte drie maanden na zijn huwelijk. Te Calabas betaalde men soms de mijnwerkers uit met een morocoti, een goudstuk ter waarde van veertig dollars.

Bron: Amigoe di Aruba. - (13 juli 1967)

Amigoe di Aruba
5-9-'67 XXVII

Amigoe

Aruba nostra
Balashi en het goudzoeken

De meest massale ruïne van de Arubaanse goudwinningsbedrijven is Balashi. Dit bouwde de Engelse maatschappij Aruba Agency Company daar ter vervanging van de goudwasserij te Bushiribana. Het gebeurde in 1900. Hier werd een nieuw systeem toegepast: de cyanidebewerking van het goudhoudend steengruis. Zelfs het reeds uitgespuurde steengruis van Bushiribana werd vervoerd naar Balashi om er nog meer goud uit te halen. Verder betrok men nieuw materiaal van Miralamar, Calabas, Sero Cristal en de andere goudmijnen.

De grote hoop rood zand of klei te Balashi is er nog van overgebleven. Men raadt af dit zand of klei nog voor iets te gebruiken, omdat het wat betreft vergiftigingsmogelijkheden niet geheel ongevaarlijk is. Aan het Spaans Lagoen had men een klein haventje ingericht vlak bij de fabriek van Balashi. Dit haventje deed vooral dienst voor de aanvoer van steenkool. De huizen op de heuvels rond Balashi waren de woningen van het Engelse personeel.

De directeurswoning van deze goudmaatschappij was te Sividivi. Daar woonden de directeur mr Jennings, de ingenieur mr Hoskin en de personeelschef mr Farro. Sividivi was een oude plantage van de weduwe Scholten, door haar gekocht in 1850, en genoemd Werk en Rust. In 1870 kocht Jose Ramon Recui Werk en Rust en in 1873 werd het eigendom van Don Filipi Barenjo, die het Sividivi noemde. In 1901 werd Sividivi opgekocht door de goudmaatschappij, die het in 1908 overdeed aan het vicariaat om er een zustersconvent en school in te richten: Santa Maria. In 1920 werd Santa Maria omgedoopt in San Pedro Hospitaal. In 1909 hield de Engelse goudmaatschappij op te bestaan en deed haar bedrijf over aan een Arubaanse goudmaatschappij.

De Aruba goudmaatschappij, die typisch genoeg graag compania Hulandes wordt genoemd, werkte te Balashi van 1909 tot 1916. Dit laatste goudbedrijf stond onder leiding van Max Arends, Nadi Henriquez, Jan Hendrik Beaujon, Jan Hendrik de Veer, Joseph Zeppenfeldt (chemicus) en Panchu Ruiz. Panchu Ruiz was de voornaamste uitvoerder bij het bouwen van Balashi in 1900. Hij was ook de directe baas van alle mijnwerkers en bleef dit bij de Arubaanse maatschappij. Hij was een veelgeprezen werkbaas, die per ezel dagelijks het eiland doorkruiste om het werk te leiden.

De Arubaanse goudmaatschappij begon met een nieuw systeem. Om de arbeidskosten, die alle voorgaande goudmaatschappijen op den duur met verlies deden werken, te drukken, paste men het tributersysteem toe, dat hierd werd genoemd trabao halza. De mijnwerkers groeven op eigen kosten en verantwoordelijkheid en kregen te Balashi uitbetaald naar gelang hun steengruis goud opleverde. Dus geen dagloon meer. De mijnwerkers verdeelden zich toen in ploegen van vijf of zes man, stelden zelf hun voormannen aan, cabez di tribu, en aan iedere ploeg werd uitbetaald als men zijn materiaal afgeleverd had en als er inderdaad voldoende goud in zat. Anders hadden ze totaal voor niets gewerkt.

Het gevolg was, dat de maatschappij direct goede winsten begon te maken. Men ging nu overal graven. Op de meest onbekende plaatsen van Westpunt tot voorbij Balashi ontstonden goudmijnen, die daarom bena halza werden genoemd. Toch heeft ook deze maatschappij haar werk moesten neerleggen in de oorlogsjaren, in 1916. Onderdelen van de machinerieën, die vooral van Duits makelij waren, kon men niet meer verkrijgen. Maar dat is natuurlijk niet de enige reden geweest.

Bron: Amigoe di Aruba. - (5 september 1967)

Amigoe di Aruba XXVIII
15-5-'68

Miralamar: goudmijnen

Verse lucht met zeilen

ALS men op weg naar Fontein ongeveer halfweg op een hoge heuvel aangekomen is, ziet men opeens de zee in het oosten liggen: Miralamar. Tegelijk bevindt men zich dan op een terrein, waar van 1900 tot 1909 een grote activiteit ontplooid werd door de Engelse goudmaatschappij Aruba Agency Company, London, die in 1881 de rechten van Aruba Island Goldmining Company London, overgenomen had.

In 1899 begon de Aruba Agency Company een nieuw systeem van goudwassen, nl. een cyanide-bewerking van het steenmateriaal, waar het goud uitgehaald moest worden. Deze maatschappij bouwde daarvoor een nieuwe goudwasserij te Balashi. Men begon ook de goudmijnen van Miralamar aan te leggen. De grote graafkuil op weg naar Fontein, voordat men de heuvel bereikt heeft, is vroeger een van de mijnen geweest. Deze mijn heette Buraché. Op de heuvel van Miralamar lagen de mijnen, Mil Esperanza en Tene Bida. Vanuit de verte ziet men daar nog steeds een oude woning liggen, waar een van de Engelse bazen woonde. Het lijkt ons wel duidelijk, dat de vele mijn-namen niet door de directie werden gekozen, maar spontaan in de volksmond opkwamen.

De mijnschachten van Miralamar gingen duizend voet de diepte in. Op elke tweehonderd voet diep groef men tunnels in verschillende richtingen, naar gelang de vermeende gouddaders daartoe aanleiding gaven. Verschillende mijnschachten waren onderling door deze tunnels verbonden. De tunnels waren ongeveer twee meter hoog. Men kon er dus rechtop in staan en lopen. Voor licht gebruikte men hoofdzakelijk dikke kaarsen, die men met een ijzerdraad aan een rotsuitsteeksel vastmaakte.

Het probleem van verse lucht werd opgelost, eerst met een groot zeildoek, die bij de mijnopening de wind opving en naar beneden stuwde. Later pompte men met een soort machine met handaandrijving de lucht door een grote buis naar beneden. Steengruis en arbeiders werden in de mijnschachten door middel van grote ijzeren emmers vervoerd. Deze emmers hingen aan een dik touw, en als de mijnschacht erg schuin afdaalde, dan liep deze emmer ook nog over rails. Een windas, bediend door vier mannen, of voortbewogen door een paard of muilezels aan een trekboom, haalde deze emmer op.

Ook te Miralamar werkte men dag en nacht door in ploegen van telkens acht uren. Het grootste gedeelte van de mijnwerkers van Miralamar kon niet elke dag naar huis terug keren, maar moest ter plaatse overnachten in een van de huizen die de Engelsen daar gebouwd hadden of in een door hen zelf gebouwd hutje. Voormannen te Miralamar waren b.v. Frederico Oduber, Camillo Erasmus, Pedro Koolman en Luis van Ries.

Timmerlui, die verantwoordelijk waren voor de veiligheid van de mijn-bouw en dus regelmatig moesten controleren en repareren waren de zogenaamde „tembledor" of „tembleman" b.v. Romualdo Rozenberg, Frederico Yarzagaray, Bibi Penja, Hose Alvarez. Toch stierven er te Miralamar ook enkele mannen door bedrijfsongelukken nl. in 1902 Jose Francisco Maduro en Manuel Koolman, en in 1906 Benjamin Henriquez, Anselmo Almari en Luis Croes.

Aruba nostra

Bron: Amigoe di Aruba. - (15 mei 1968)

Amigoe di Aruba
29-5-'68

XXIX

Sero Colorado: fosfaat

COMPANIA DI CONSIDERACION

DE Aruba Fosfaat Maatschappij die gewerkt heeft van 1879 tot 1914, bracht tijdelijk een zekere welvaart op Aruba. Zij gaf ook het ontstaan aan San Nicolas. De haven zelf van de Fosfaat Maatschappij kreeg het eerst deze naam, later ging de naam over op de woonwijk en stad.

Het graven naar fosforzure kalk had plaats in de berg Sero Corá, waar toen ook een vuurtoren werd geplaatst, in Seru Culebra, waar nu het Lago Hospitaal staat en in Bank Jeròme, ten noordoosten van het Lago Hospitaal. Van San Nicolas naar Cero Corá liepen een zandweg, een telefoonlijn, een tramweg en waterleiding van ijzeren buizen. De Fosfaatproducten werden vervoerd naar New York, London en Hamburg. De woningen van de fosfaat-employees stonden op het terrein van het tegenwoordige Lago Hospitaal. Toen in 1914 het bedrijf ophield, telde San Nicolas nog niet meer dan twintig huizen. Omdat Lago in 1924 deze terreinen heeft overgenomen, is er niet veel meer overgebleven van de gebouwencomplexen van de Fosfaat. Een doorwroete Sero Corá en een grote graafkuil van Bank Jeròme zijn nu de resten van de voorbije glorie. Maar de namen van de voornaamste bedrijfsleiders, zoals Walker, Blackborn, Evertsz, Gravenhorst is men nog niet vergeten.

Aruba nostra

Merkwaardigerwijze wordt deze Maatschappij ook wel eens „Compania di Consideracion" genoemd. De reden: men nam consideratie met oudjes en jongens. Men weigerde ze niet aan te nemen en gaf hen wat licht werk. Bewoners van de noordzijde van het eiland, die daar hun werkkring vonden, vertrokken zondags 's middags van huis, te voet of per ezel, overnachten ergens te Savaneta en waren 's maandags 's morgens present. Op zaterdagmiddags werd de tocht terug naar huis weer aanvaard. Dikwijls ook brachten de jongens hun vader per ezel tot halverwege weg en haalde ze ook zo op.

Het schijnt toch, dat de Italianen waarvan een kleine groep op Aruba gebleven is, in 1879 voor de fosfaat Maatschappij zijn uitgekomen, en niet voor het Goudbedrijf. Een groep van 27 Italianen van Toscane bij Livorno waren door de maatschappij voor een jaar gecontracteerd om het bedrijf te helpen opzetten.

Na afloop van het contract zijn ze weer teruggekeerd naar Italië, maar vier jonge kerels, te weten Antonio en Victorio Petrocci, Eugenio Falconi en Cajetano Jacopucci bleven toen toch maar liever op Aruba. Zij gingen toen het goudbedrijf in en vestigen zich te Tanki Leendert.

Bron: Amigoe di Aruba. - (29 mei 1968)

Amigoe di Aruba XXX
13-juni-'68

Annakerk: steeds mooier

REEDS IB 1750 KERK TE NOORD

OFSCHOON het tegenwoordige kerkgebouw van Noord van 1916 dateert, mag men de Sint Annakerk toch wel de oudste van Aruba noemen. Historische documenten maken melding van de stichting van een kerkje te Alto Vista in 1750. Een document van 1778 vermeldt naast de Rozenkranskerk van Alto Vista het bestaan van het Sint Annakerk te Noord.

Het daaraan voorafgaande bezoek van een priester aan Aruba is van 1776. Dat was pater Joachim de Borras. We nemen dus aan, dat hij deze nieuwe kerk te Noord heeft ingezegend. Het kerkje van 1776 stond ongeveer op dezelfde plaats als nu, maar was een gebouwtje van klei met strooien dak. In 1831 werd er door pastoor Lommel een stenen kerkje neergezet. Maar dat had voorlopig ook nog een strooien dak. Het lemen kerkje van 1776 had ondertussen nog verschillende vernieuwingen meegemaakt.

hij was er voor de bouw

Ruim vijftig jaar later, in 1886, werd er weer een nieuw kerk gebouwd door pastoor Van Baars. Het voorgaande gebouw had te veel geleden van een orkaan en was toen zijn dak en torentje met klok verloren. Tijdens de eerste wereldoorlog werd wederom een nieuwe kerk gebouwd, die op 30 mei 1916 klaar was. Dat was het werk van pastoor Thomas van Sadelhoff. Het materiaal voor deze kerk werd door de gehele parochie, mannen, vrouwen en kinderen bij elkaar gesleept.

Aruba nostra

Mannen kapten de stenen op de kalksteenformaties van Buguroei, Bubali, en Ponton en vervoerden die met ezelkarretje. Vrouwen en meisjes droegen ook stenen op haar hoofd naar de kerk en zorgden ook voor de transporten van kalk, zand en zelfs van pannen, die ten zuiden van Palmbeach werden gelost.

Pastoor van Sadelhoff liet de kunstenaar Joseph Müller te Muchen in 1909 een nieuw kruisweg schilderen op metalen platen en liet ook zijn eigen portret aanbrengen op de twaalfde statie. Hij staat er nog. Het bekende altaar van Noord werd in 1928 geplaatst door pastoor Tobias Jansen. Het was een geschenk van de pastoor van Scheveningen aan bisschop Vuylsteke, die het aan Noord gaf onder voorwaarde dat de parochie Noord de drieduizend gulden onkosten aan transport enz. zelf opbracht. Het altaar met preekstoel en communiebank is neogothiek houtsnijwerk, van dezelfde kunstenaar die ook voor de kathedraal van 's Hertogenbosch zeven altaren beeldhouwde.

Het kunstwerk is afkomstig uit het midden van de vorige eeuw en werd in 1870 op de tentoonstelling van het Concilium Vaticanum 1 bekroond. De glas in loodramen van de kerk van Noord zijn aangebracht in 1932 door pastoor Koenen. Het kunstatelier W. Derix van Develaar (Duitsland) lood ramen uit. Een zoon van W. Derix, Hein Derix, die in Kevelaar nog steeds het werk van zijn vader voortzet, maakte voor Paastoor Nooyen in 1965 nog vier glas-in-lood-ramen, voor de nog overblijvende halfboogvensters. Deze stellen de vier fiscaals van de Alto Vistatijd voor en werden uitgevoerd naar een ontwerpschets van Johan Schweitsz.

Bron: Amigoe di Aruba. - (13 juni 1968)

Pap tekst is uitgebreider en beter.

Amigoe di Aruba
1-juli '68 XXXI

Aruba
nostra

Boca Raton: steenoven

Klei volop aanwezig

BOCA DI RATON is een stuk grond tussen Madiki en Bushiri een van de vele lagere kalksteenplateau's, met hier en daar kuilen of putten van rode klei. Rudolf (Dolly) Oduber heeft in de jaren 1942 tot 1944 geprobeerd om deze mooie rode klei te exploiteren. Hij bouwde te Boca di Raton een paar steenovens, groef daar ter plaatse de rode klei op en begon stenen te bakken.

Hij heeft het maar een paar jaar volgehouden. Er bleek te weinig afname te zijn. De oude steenovens met stukken gebakken en ongebakken steen, zijn nu daar nog de stille getuigen van een edele poging tot economische vooruitgang van ons eiland. Eenzelfde poging werd nog gewaagd door Cornelis Vis, die in de kunuku van Leonardo Henriquez, nl. Washington enige jaren later ook een steenoven bouwde, hier en daar op Aruba, vooral te Noord, de klei liet opgraven en een stenenbakkerij begon. Na enkele maanden moest ook hij de poging opgeven.

Een dertigtal jaren geleden verkocht een zekere Joannes Gomez van Piedra Cacho bij Arikok langs de huizen een fijne soort klei in poedervorm om de huizen te verven, vooral de binnenmuren van de keukens. Deze fijne rode klei groef hij op langs de oostkust onder grote steenblokken.

In het begin van 1964 ontdekten enige arbeiders van de werkverschaffing eenzelfde soort mooie rode klei onder steenblokken bij de kapel van Alto Vista. Oudere generaties, die hun huizen bouwden van klei, wisten overal op Aruba de benodigde klei te vinden. Voor dit werk was juist de grovere klei het meest geschikt. Fijnere klei moest dan altijd met zand gemengd worden.

Een paar personen die hier boetseerwerk en pottenbakkerij wilden verrichten, betrokken tot onlangs de klei uit Nederland, in de mening dat Aruba geen klei bezat. Het blijkt nu dat ons eiland zeer rijk is aan klei van de meest fijne plastische soorten tot de meer magere en grovere kleisoorten. Door menging kan men bovendien nog klei in alle gewenste vormen verkrijgen. De klei komt natuurlijk bijna altijd in verdroogde toestand voor. Gewoonlijk zo hard als steen. En dit is dan ook de beste soort.

De zeer fijne rode klei vindt men op de diabaasgronden te Andicuri, Arikok en Boca Prins. Dus langs de oostkust. De klei afkomstig van kwartsdioriet, die dikwijls zeer rijk is aan goudglimmende deeltjes vindt men het meest aan de noordoostkust. En wel onder steenblokken te Sero Moskita, Alto Vista, Poz di Noord en Bushirabana. Hoe dichter bij de kust, des te meer kans op klei. Sedimentaire rode klei, door de regens van de heuvels afgevoerd vindt men te Balashi-Bringamosa (diabaasklei), Montserrat en Turibana (dioriet klei), Santa Helena, Madiki en Boca Raton en ook in de omgeving van Washington.

Een massale klei-afzetting vindt men vooral te Rooi Afó en San Barbola. Deze klei (dioriet klei) is grijs, maar wordt bij bakken rood. Het is erg magere klei, voelt scherp aan, maar droogt en bakt zeer hard. De uitmonding van de rooi van Barcadera bevat ook een massa klei. Maar deze is te hard en te zeer vermengd met zout, zodat hij ongeschikt is voor het bakken. De witte kalkklei (calici), die men veelvuldig aantreft blv. Monserrat, Washington, Ponton, Brazil enz. is voor boetseerwerk en bakken eveneens onbruikbaar.

Amigoe di Aruba
16-juli '68 XXXII

De Pap. versie corrigeert en vult aan.

Aruba nostra

Sabana Basora: gevels

Voor O'stad te frivool

De woonbuurt Sabana Basora valt in het Arubaanse landschap vooral op door zijn eigen manier van huisgevelversiering. Aan de gevelhoeken en onder de rand van de dakgoot heeft men een reliefversiering aangebracht met figuren van een ster, bloem, vogelbek of halve maan. Door verschil van kleuren heeft men dat nog gemarkeerd.

Onbewust denkt, men hier aan een late uitloper van Indiaanse versierkunst. Men vindt dit soort gevelversiering alleen op Aruba bij de oudere huizen van minstens twintig jaar oud. In alle buitenwijken vanaf Noord tot San Nicolas treft men ze aan. Het enige huis in Oranjestad met een dergelijke verfraaiing is het oude huis van de familie Kuiperi* in de Wilhelminastraat. Maar daar ligt dan ook het begin van dit soort metselwerk dat overigens heel sterk herinnert aan de huizen aan de Penstraat te Curacao, met zijn fraaie gordijnreliëfs.

Indiaan! zie Pap. tekst. Rechtstreeks naar Aruba gekomen.

Donati-metselaars

Simon Donati (of Donata), geboren ongeveer in 1820, zijn zoon Alexander Donati en diens zoon Luis Donati zijn de meest bekende oude metselaars uit de vroegere tijd en deze hielden erg veel van gordijnreliëfs met fries en kwasten als gevelverfraaiing. Donati bouwde ook het huis in de Wilhelminastraat. Al hun oude huizen te Paradera en Sero Blanco hebben dezelfde stijl. Zij sneden direct met de troffel deze versiering uit in de natte kalk.

Judian Cristiaans, geboren 1876, was een leerling van Alexander Donati. Deze op heel Aruba bekende metselaar verbeterde het systeem door eerst een patroontje van karton of zink te maken en volgens deze patroontjes de figuren in de natte kalk uit te snijden met een mesje of lepel. Hij bracht het bloemmotief erin, dat men ook zeer veel toegepast ziet. Het eerste huis dat Julian Christiaans zo versierde was dat van Bernardo Emna-Croes te Poz Chikito in het jaar 1920.

Floriamento

Andere metselaars op Aruba volgden dit voorbeeld spoedig na. Men noemde deze huizen „cas floria". Het werk heette „floriamento di cas". Loncio en Bonifacio Henricus van Poz Chikito volgden op hun buurt, het werk van Julian Christiaans na en lieten daarbij hun fantasie meer vrijheid, zij maakten dus patroontjes van sterren, halve maan, vogelbekken etc.. Vreemd genoeg bleef deze vertolking van gevelversiering beperkt tot Sabana Basora en Poz Chikito.

Nog een andere variatie werd toegepast bij een paar huizen te Santa Cruz door metselaar Adriaan en Ignatio Ras, die een dergelijke floriamento aanbrachten op een driehoeksgevel, zodat daar het gordijnmotief niet meer te herkennen valt. Dat men in de stad niet is overgegaan tot deze soort van verfraaiing der huisgevels, komt aldus de volksmond, omdat men daar dit soort versiering te frivool vond.

Bron: Amigoe di Aruba. - (16 juli 1968)

* was huis van L.C. Kwartel, afgebroken 1968; nu Chinees restaurant Paris. (staat er een ander gebouw)

Amigoe di Aruba
7-aug-'68

XXXIII

Aruba nostra

Washington: barok-stijl

Zoals vele wijken of buurten van Aruba hun naam ontvangen hebben naar aanleiding van de naam van een huis, b.v. San Barbola, Mon Plaisir, Modanza, Monserat, Plantersrust, zo ook hebben we nu de wijk Washington als gevolg van Huize Washington ten noorden van Bubali. In 1914 liet Nadi Henriquez daar een nieuw huis bouwen en gaf het de naam Huize Washington.

De hoofdmetselaar was de bekende Julian (Janchi) Christiaans van Noord. Huize Washington ontving een siergevel, die een flauwe herinnering oproept aan de landhuizen van Curacao. Een oud huis van De Castro te Oranjestad had ook al deze soort gevel in koloniaal-barokke stijl. Augustin Trimon te Noord liet naar aanleiding van dat huis van De Castro ook iets dergelijks aanbrengen aan zijn nieuw huis, dat hij in 1921 ook door Julian Christiaans liet bouwen.

Helemaal tegen de Arubaanse gewoonte in vond deze manier van bouwen weinig navolging. Te Savaneta en te Turibana bij Noord staat nu nog een huis met deze siergevel, maar veel eenvoudiger van uitvoering. Zeldzaam ook zijn de huizen in de buitendistricten met twee verdiepingen of liever met een zolderverdieping en dus met dakramen. Toevallig staan er te Noord vier zulke huizen: Quinta La Carmen, Huize Washington, het huis van Juan Ruiz te Washington, van het jaar 1903 en de pastorie van Noord van het jaar 1878.

Al deze oudere huizen zijn aan hetzelfde principe trouw gebleven: middenvertrek onder het stijle gedeelte van het dak, twee of een gaanderijen onder het platte gedeelte van het dak, de zijgevel gericht op de wind, de keuken met schoorsteentje aan de westzijde van het huis. Hij geeft een aparte aantrekkelijkheid aan het Arubaanse landschap.

De typische stijl van de oude Arubaanse kunukuhuizen werd rond 1930 zo langzamerhand verlaten. Daarna, dus sinds twintig tot dertig jaar terug, gaf men de voorkeur aan een simpele viermuursbouw met afgeplatte zijgevels. Dit zijn de minst aantrekkelijke huizen in het Arubaanse landschap.

Sinds 1960 komt er een nieuwe stijl, die zeer geliefd lijkt te zijn, nl. de zgn. L-huizen. Het eerste L-huis kwam te staan in de Boerhavenstraat, het huis van Pedro Vingal. Dit echter met een plat dak. Daarna kwamen de L-huizen met een schuin dak, het eerste te Cura Cabai, het huis van familie Botta. Ook de dakconstructie is, heeft meegewerkt aan de populariteit van deze L-huizen.

Bron: Amigoe di Aruba. - (7 augustus 1968)

Amigoe di Aruba
16-aug-'68

XXXIV

Aruba nostra

Palmbeach: immer paradijs

Vruchtbare zandbak

Palmbeach is nu het paradijs van Aruba voor Arubaan en vreemdeling.

Het is ons moeilijk voor te stellen, dat dit stukje van Aruba ooit niet een paradijs geweest is. En inderdaad, de brede witte zandstrook vanaf Eagle Beach tot Malmok heeft ook in het verre verleden altijd vele voetstappen gekend. Ze zijn wel weer weggeblazen, maar aan de schelpenhopen met stukjes Indiaans aardewerk en stenen, is toch nog steeds duidelijk te zien dat ook de Indianen van voor 1500 en van vóór 1900 deze kuststrook graag bezochten.

In de vorige eeuw had de familie Luydens en Tromp al een kleine plantage met palmen net binnen de zandstrook. In 1917 begonnen Adriaan Laclé, dokter Hopkins, Jan Beaujon en Pancho Ruiz gezamenlijk het strand met cocospalmen en dadelpalmen te beplanten. Zij gaven er ook de naam van Palmbeach aan. Zij zijn ook eigenlijk onbewust de grondleggers geweest van het huidige Palmbeach.

Exploitatie

Toch is het pas na 1940 dat de huidige exploitatie begonnen is. In 1941 plaatste de Palmbeach Club zijn club gebouw vlak aan het strand. In dezelfde jaren ook kwam er de Country Club van de Joden, nu een club in verval. In 1942 verkoos het politiepersoneel daar zijn ontspanning te zoeken: Povabeach.

In 1957 kwam er het Basi Rutt Hotel Clubgebouw, en koos de naam van een doorloop van de zee naar de Salinja iets ten noorden van het hotel. In 1959 werd het alles overheersende Aruba Caribbean Hotel geplaatst. Dit kreeg in 1966 zijn uitbreiding, een verkleinde uitgave van het originele. In 1961 bracht men de Olde Molen van Nederland over naar Aruba. In 1965 voegde men het Arowak Golf Miniature toe. In 1966 begon men aan de bouw van een groot Sheraton Hotel.

Vier woningen

De woonwijk Palmbeach, gegroeid uit de familie Figarao, die in 1809 van Curacao naar Aruba en zich daar vestigde, omvat nu vooral de families Figarao, Kelly, Christiaans en Tromp. In 1913 stonden daar nog slechts vier huizen. Een landbouwkundige bijzonderheid treffen wij daar aan in de kunuku van Victor Tromp. Eigenlijk een groot zandbad, maar merkwaardiger wijze brengt, het rijkere vruchten op dan de meeste andere kunuku's van Aruba: mais, patia, meloen, druiven. cocosnoten, tamarijn en pinda's, terwijl de Carawara Spanjol ook prachtig gedijt.

Amigoe di Aruba
31-aug.-'68 XXXV

Vuurtoren California

Naam van stoomboot

Van 1914 tot 1916 werd de vuurtoren aan de noordpunt van het eiland Aruba gebouwd, tegelijk dus met de bouw van de huidige kerk van Noord. De bouw van de vuurtoren stond onder leiding van enige vaklui van Curacao en enige Nederlanders, zoals Cola de Bruyn, timmerman, Cola van Leeuwen, metselaar en Victor Wawoe, metselaar.

De toren is opgebouwd met natuursteen, die daar ter plaatse werd losgehakt. Men gebruikte daarbij kalk en cement. Het stenen bouwwerk is honderd voet hoog geworden en de stalen constructie voor de faroline--lamp met nog eens 25 voet. In november 1915 had er een ongeluk plaats bij het werk. De bliksem sloeg in de nieuwe toren in, waarbij vijf mannen werden getroffen. Gelukkig herstelden de mannen van de opgelopen verwondingen. Maar een ezel die wat te dicht bij de toren stond te wachten, werd door de bliksem dodelijk getroffen.

Bron: Amigoe di Aruba. - (31 augustus 1968)

Scheepsramp

Ofschoon de vuurtoren op het kalkplateau Hudischibana staat, wordt hij toch dikwijls California-light genoemd. California was de naam van een Engelse stoomboot, die op 23 september 1891 op de noordpunt van het eiland stuksloeg juist midden in de nacht, juist door gebrek aan waarschuwing van een vuurtoren. Deze scheepsramp kostte aan een man, een machinist, het leven.

Vanaf de boot schoot men direct vuurpijlen af, maar pas in de morgenuren zag Aruba wat er gebeurd was. De stemming van de mensen aan boord, die toevallig net aan het feestvieren waren, werd wreed verstoord. De boot was onderweg naar Midden-Amerika met vele vrachtgoederen, provisie, kleren, meubels, enz.

De matrozen begonnen zo veel mogelijk materiaal overboord te gooien, waar de toeschouwers van de volgende dagen vrij grijpen hadden.

Opbloei handel

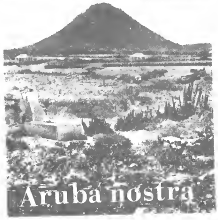
Later werd de opgegeven boot door de verzekeringsmaatschappij aan Jan Eman overgedaan. Hij stuurde zijn mannen met een bootje naar de noordpunt om nog zoveel mogelijk goederen over te brengen naar de Playa. De handel bloeide weer voor een tijdje op Aruba. Vele Arubanen hadden nu weer mooie spulletjes in huis. En de noordkust kreeg later een naam erbij, "California".

Kasteelruine

De eerste torenwachter van Californialight was een jonge man van Curacao, Jacob Jacobs, die het werk geleerd had op Klein Curacao. Sero Colorado, aan de zuidpunt van het eiland, kreeg reeds in het begin van het Fosfaatbedrijf aldaar, een soort vuurtoren, een olielamp op een houten stellage. Dit torentje van 1880 werd in 1925 vervangen door een stenen toren en door electrisch licht. Het havenlicht van Oranjestad op de Willemstoren werd in 1868 voor het eerst ontstoken. Toen werd namelijk de toren gebouwd tegen het Fort Zoutman aan, dat daar reeds stond vanaf 1795. Degenen die de vuurtoren van California bestijgen en dan daar beneden aan de heuvel aan de noordzijde een romantische kasteelruine menen te zien, mogen hierbij weten, dat het hier slechts een geitenkoraal betreft, die eens het eigendom was van een zekere Bernadino Farro.

Amigoe di Aruba
13-sept-'68

XXXVI

Kalkoven van O'stad

De oude kalkoven aan de Ranchostraat, in 1907 door Sintjago Martinus Tromp gebouwd en geexploiteerd, is echter sinds 1930 niet meer in werking geweest en is nu nog in het bezit van Victor Pieters, een schoonzoon van Sintjago Tromp. Een paar straten verder, in de Arendstraat, staat nog zo iets van dezelfde tijd, maar dit is een waterreservoir geweest van de eerste waterleiding op Aruba, aangelegd door Henny Eman.

x Cornelis fol. H. 230

Deze betrok heet water uit de putten van Madiki en voerde het pompwater door een pijpleiding naar de stad. Het water was echter niet geschikt als drinkwater, zodat de waterleiding van Eman na een paar jaar in 1913 weer in onbruik raakte.

Overal gedaan

Kalkbranden heeft men altijd op Aruba gedaan. Op de weg van Malmok naar de vuurtoren vindt men nog overal sporen van deze bezigheid. Daar vond men juist de geschikte kalksteen, de lichte koraalsteen. Te Malmok had men geen gemetselde kalkoven, maar een windscherm van takkenbossen zorgde dat het vuur rustig zijn werk kon doen. Henny Eman had al een klein kalkoventje in de salinja bij Oranjestad. Hij exporteerde kalk naar Curacao. Sintjago Tromp bouwde er een in de stad, die weldra te klein bleek te zijn. Hij maakte hem groter of beter gezegd, hij bouwde een nieuwe oven in 1907: het nu nog bestaande bouwwerk. Hij leverde kalk voor de verschillende bouwwerken, zoals scholen, kerk, gouvernementsgebouwen, en ook voor de vuurtoren te Malmok, die in 1914 werd gebouwd. Dit kleine bedrijfje heeft ook helaas zijn bedrijfsongelukken gekend. In 1909 maakte een jongeman, Carlito Tromp, een ongelukkige val, die hem het leven kostte. Een zekere Gomez van kunuku Abao viel zelfs in de hete kalk en verbrandde levend.

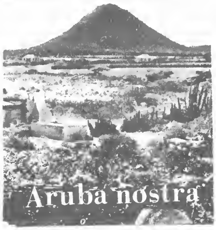
In 1903 moest men de kerk van Oranjestad vergroten en voor dat werk werd een open kalkoven aangelegd vlak bij de kerk, Met barken werd de koraalsteen van Malmok naar Oranjestad vervoerd. Het brandhout sleepte men van overal aan. De kalkbranders legden een ronde oven aan met een middellijn van 22 voet en een hoogte van 12 voet. De grondlaag bestond uit 3 1/2 voet brandhout. Daarop kwam een laag van 8 voet koraalsteen; dan nog eens een laag brandhout van 2 1/2 voet dik en daarop stapelde men nog zoveel mogelijk kalkstenen. Het ontsteken van deze kalkoven bij de kerk van Oranjestad werd een waar volksfeest. De pastoor en degezaghebber klommen de hoge stapel op, die omringd was met honderden toeschouwers. Er werd zelfs muziek bij gemaakt door een vioolspeler en clarinetspeler. Om zes uur 's avonds stak de gezaghebber er de brand in en de mensen bleven tot diep in de nacht naar het schouwspel der vlammen kijken. Even na middernacht was het brandhout zowat op. De oven stortte in elkaar en een heuvel van kalkstenen bleef over.

Nog een veertien dagen lang bleef deze kalkheuvel doorsmeulen en toen pas werd het bluswerk gedaan om fijne verpulverde kalk te krijgen.

Punt Kalkoven

De oude kaart van 1825 vermeldt nog Punt Kalkoven, gelegen aan de oostkust tussen Boca Prins en Rincon een hoek in de kustlijn op de hoogte van Guadirikiri. Latere kaarten kennen Punt Kulkoven niet meer. Maar enkele kalkkuilen aldaar vlak aan de kustlijn wijzen nu nog duiddelijk op een vroegere kalkbranderij.

Amigoe di Aruba
9-oct-'68
XXXVII

Bubali: Arend-historie

Bubali met zijn oude goede landbouwgronden, nog steeds gebruikt door Chinese groentekwekerijen en met zijn buitengoed San Miguel van de familie Arends, heeft ook een paar herinneringen aan de voorbije glorie van de Arends Petroleum Maatschappij. Deze maatschappij, die als zelfstandig onderdeel van de Koninklijke Shellgroep Mexico voor Aruba ruilde en zelfs een gedeelte van zijn materialen van Mexico naar Aruba overbracht, werkte hier op Aruba van 1927 tot 1953.

De naam Arends komt van de oude Mexicaanse Maatschappijnaam El Aquilla. Deze blijft nu nog in de herinnering voortleven in de namen zoals Eagle Beach, Eagle Bar, Eagle Colony. Natuurlijk is deze naam ook nog niet vergeten door de voormalige arbeiders van de maatschappij, die nog steeds hun pensioen krijgen uitgekeerd.

Ongeveer vierhonderd mensen had de Eagle in dienst. Het grote woonhuis te Bubali Quinta del Carmen heeft de gehele geschiedenis van de Eagle meegemaakt en overleefd. De Eagle Company had voor zijn vestiging gronden overgenomen van de families Kelly, Eckmeyer en van Adriaan Laclé. Rond 1906 liet Adrian Laclé daar een groot buitenhuis bouwen ter ere van zijn dochter Maria del Carmen of Carmita: Quinta del Carmen. Hij had ook een bark met de naam van Carmita.

De Arend Petroleum Maatschappij nam ook het huis over en liet daar in het begin de manager Newton in wonen. Toen dokter Dussenbroek uitkwam voor de Eagle werd Quinta del Carmen de doktерswoning en de manager kreeg een woning in de Colony. In 1929 werd vlak achter de dokterswoning een klein hospitaaltje opgericht voor het personeel van de maatschappij. Voordien was er in de Colony een ruimte vrijgemaakt dat als hospitaaltje kon dienen.

Hertenkamp

Dokter Dussenbroek, die bij wijze van experiment appelboompjes kweekte kreeg als opvolger dokter Harisen, die van de tuin van Quinta del Carmen een hertenkampje maakte. Zes herten liepen er rond. Dokter Slacht kreeg echter een andere nieuwe dokterswoning achter Quinta del Carmen, waar vroeger al een klein huisje gestaan had van de familie Ecurie. Quinta del Carmen werd ook voor enige tijd verpleegsterswoning. Toen de Eagle in 1953 zijn werk stil legde werd het hospitaaltje afgebroken en het materiaal dat nog dienstig was, werd gebruikt voor huisjes van Help Elkander. Quinta del Carmen werd overgedaan aan de veearts dokter Van der Kuip.

Hospitaaltjes

Er zijn al eens meer kleine hospitaaltjes vernoemd in de geschiedenis van Aruba. In 1829 had Aruba een klein hospitaaltje waarin ondermeer twee duitse mijningenieurs werden verpleegd: de heren Pfiffer en Schumacher. Aldus een oude declaratie van het begin van de goudwinningstijd. Dokter Hopkins had rond 1912 te Madiki een ruimte, dat als hospitaaltje dienst deed. Hij kan daar een zestiental zieken verplegen. Doloria was daar de verpleegster. Het was vooral bedoeld voor zieken die te ver weg woonden. Iets dergelijks deed men dezelfde tijd ook te Bonaire, waar men enkel zieken van Rincon kon herbergen te Antriol of te Playa p'abau.

In 1920 werd het San Pedro Hospitaal opgericht in de oude directeurswoning, van de Goudmaatschappij, Sividivi. In de nabije toekomst zal het Hospitaal van Aruba een plaats krijgen op het oude Eagleterrein aan de Druifbaai.

Bron: Amigoe di Aruba. - (9 oktober 1968)

Amigoe di Aruba
3-jan-'69

XXXVIII

Boca's: brok historie

Herinnering aan Indianen

De vele boca's aan de noord-oostkust van Aruba hebben in de loop van de geschiedenis van Aruba altijd de aandacht van de Arubaanse bevolking genoten. De prae-colombiaanse Indianen gingen er graag vissen, getuige de schelpenhopen, met Indiaans aardewerk en soms wat bewerkte stenen, die men overal aan de boca's vindt in het zand of op de harde rotsbodem, zoals b.v. te Andicuri, Daimari, Boca Prins, Boca Druif.

De Indiaanse bevolking van de Hollandse tijd, die vooral langs de noordkust woonden vanaf California tot aan Andicuri, haalden ook in de boca's hun dagelijks voedsel op en hadden hun hutje dikwijls vlak in de buurt, ofwel aan de boca zelf, zoals Boca Curá, Druif, Wariruri, ofwel ergens op de platte kuststrook, zoals in de buurt van de kapel van Alto Vista, bij Poz di Noord, bij Wiríwari, bij Budui, ofwel op een heuvel in de buurt van een boca, zoals bij Druif, Alto Vista, Poz di Noord, Cabilan, Ceru Sumpinja, Ceru Cristal en Matavidiri. Ook de bewoners van de negentiende en twintigste eeuw van Aruba stelden belang in de boca's en probeerden daar een kleine plantage op te zetten met palmbomen: Poz di Noord, Budui, Andicuri, Daimari en Prins. In het begin van de twintigste eeuw plantte Eustaquio Giel samen met Adrian Laclé wat palmen bij Poz di Noord. Deze kunuku werd Haweik geheten. Enige dode palmstronken en twee dichtgevallen putten zijn er nog van overgebleven. Te Boca Curá had men een stenen kraal gebouwd voor beesten. Vandaar de naam. De boca van Wariruri was in bezit van Jan Croes, die daar gestorven en begraven is, naar men vertelt. In deze boca legde men ook zieken neer onder een uitstekende rotsplaat om door de frisse wind van hun ziekte "mallastra" genezen te worden. Andicuri heeft nog een vroegere "cocal", palm-aanplanting, gekend. Vitoriano Geerman, die eens een klomp goud van drieduizend gulden gevonden had, kocht daarvoor Andicuri aan, dat later door de familie Yarzagaray werd overgenomen en nu een frisse picknickplaats is geworden.

Boca Brik

Daimari was in de vorige eeuw het bezit van Eloy Ruiz en Adelaida Ruiz-Oduber, die daar ook woonden. Nu is het van de familie Geerman van Sabanilla Abau. Boca Prins en Boca Druif schijnen bijna altijd een geheel gevormd te hebben met Fontein, wat betreft de exploitatie. Budui met zijn grote zanderige kunuku, gelegen aan de goudplaatsen is tijdens deze goudontginning in het bezit gekomen van de familie Beaujon. Bij de natuurlijke brug (Puente) ligt een boca die Brik wordt genoemd. In de orkaan van 1886 ging daar een Engelse brik met acht opvarenden verloren. Eén ervan kon zijn vege lijf nog redden. De anderen verdronken en werden daar ter plaatse begraven. Rosa Helena, tussen Druif en Urirana is de plaats waar in 1904 de bark van twee zusters Rosa en Helena verging, die met een watapana-lading van Margaritha kwam. Deze bark was zijn roer verloren en dreigde binnen te lopen in een boca bij Wariruri, de boca van Janchi Lampe. Later hebben ze Janchi daarmee geplaagd: "el a hera di drenta boca di Janchi".

De Cuba

Van Poz di Noord wordt verteld, dat daar eind van de achttiende eeuw een zekere Alonso, die van Cuba kwam, strandde en toen maar op Aruba bleef. Dit zou het begin zijn van de familie De Cuba. De meest noordelijke Boca Druif is volgens Babadongo een ware goudmijn. Babadongo was een bekende Indiaanse visser van de vorige eeuw, die vooral te Arashi in het water lopend zijn werk deed. Hij wist de mensen wijs te maken dat er twee goudaders bij Druif onder het water uitmondden

Bron: Amigoe di Aruba. - (3 januari 1969)